

Poština plačana v gotovini

MENTOR

DIJAŠKI LIST

LJUBLJANA

1928-29

L. XVI

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

Vsebina štev. 8.

J. K. Rejec, Med Scilo in Karibdo. Pojest v zgodbah. (Konec.)

S. Kranjec, Kosovo v zgodovini. S slikami.

Fr. Miklavčič, V pokrajini toplih vrelcev in gejzirjev. S slikami.

M. Š., Naša vožnja iz Ljubljane do Krškega. S slikami.

Magajna B., Pastir.

I. Dolencec, Iz sklepe konferencie. Dramat. prizor.

M. Prezelj, Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju. S sliko.

T. Debeljak, Otokar Březina.

O. Březina, Obletnica. Pesem.

T. Gaber, Kaj pa o počitnicah.

Naši pomenki.

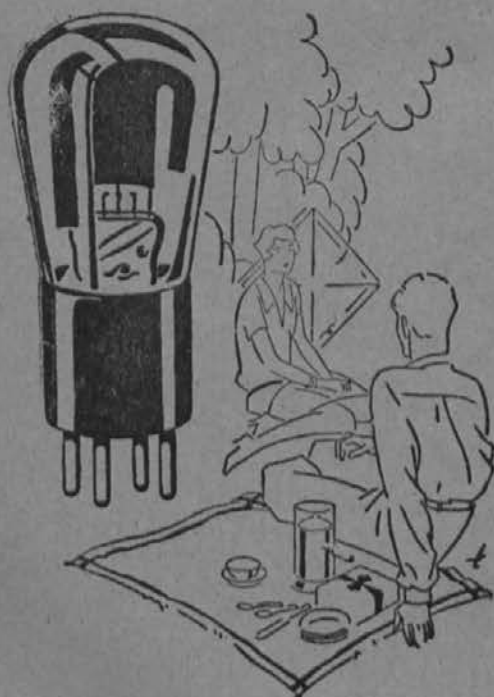
Mali obzornik.

Knjige in revije.

Šah.

Šale in uganke.

Za sklep.

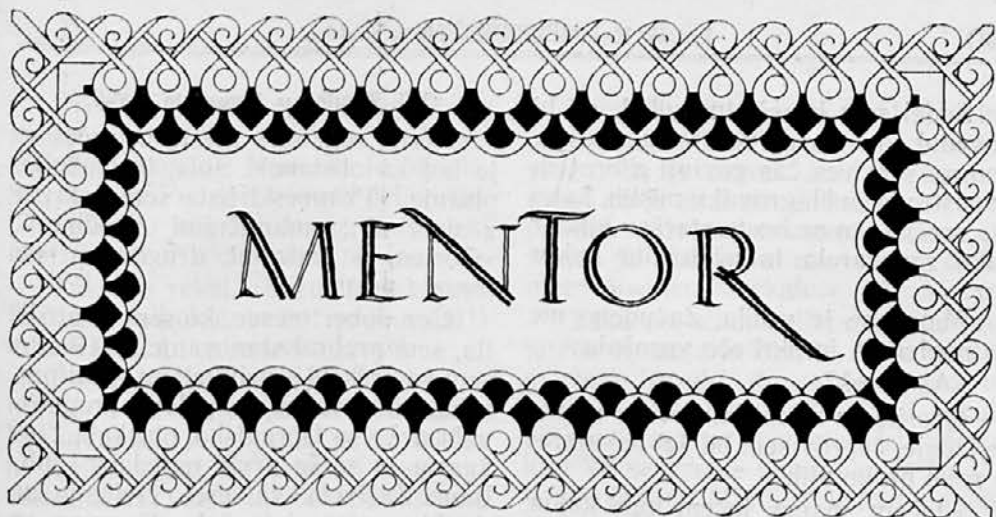
Sestavljajte si aparate sami!

Vse potrebščine za sestavljanje radijskih aparatov od detektorjev do največjih aparatov na elektronke dobite najceneje v prodajnem oddelku

RADIO LJUBLJANA

Miklošičeva c. 5
Telefon 3190.

Načrti in navodila brezplačno. Največja izbira!
Izgotovljene aparate preizkušamo brezplačno!

16. LETNIK

MAJ 1929

ŠTEV. 9-10

J. K. REJEC:

Med Scilo in Karibdo.

Povest v zgodbah.

XI. Zgodba o težki poti.

»Omotičnost prvih ur svobode, ki mi je vzbudila pogum, kakršnega dotlej nisem poznal, je bila tako lepa, da je ne zabim svoj živ dan. Poiskal sem si stanovanje, sprejeli so me v Dijaško kuhinjo in še par instrukcij sem si zagotovil. Vse je šlo tako gladko in lepo, da bi kar vriskal...

Pa sem šel na počitnice.

Prejšnje čase se mi je zdelo, da gre železnica po polževo in avto do Kobarida nič hitreje, to pot pa sem bil kar mimogrede pod kobariško lipo in sem moral izstopiti. Ko sem sedel v robiško pošto in se peljal proti domu, mi je postalo tesno pri srcu in zavest svobode je bila bridka ko krivec, ki je vel preko zimske pokrajine.

»Kako bo doma?«

Pogum je klonil...

»Trara... trara... trararara...« je zadonel medeni zvok postiljonove trobente na bregu v Molidi, odkoder sem zagledal rodno vas, nad katero je že legel mrak kot žalost nad mojo dušo...

Kamen bi vrgel od Robiča do naše vasi in lepa je ona pot, ki sem jo tako rad hodil in presanjal — oni večer mi je noga zastajala in oči so se mi rosile in ihtel sem...

Mama se mi je smilila, ki ji prinesem bridkost...

Vrata so bila zaprta, v izbi je bila luč.

Potrkal sem na okno.

»Mama!«

Veselo sem hotel poklicati, a prestrašil sem se, ko sem se slišal: nikdar dotlej ni bilo tolike prikrite žalosti v mojem glasu. Vest mi je sodila: »Nehvaležnež, osem let lepega in veselega upanja uničiš nocoj!...«

V vratih je zaškripal ključ, odprla so se in pozdravil sem mamo in sestro in brata — očeta še ni bilo iz Rumunije — in vsi so bili veseli. Tudi jaz sem skušal biti vesel, ko sem pripovedoval, kako sem se vozil, koliko časa bom doma in kako mi je šlo v šoli, odkar se nismo videli.

»Lačen si,« je rekla mama in odšla v kuhinjo.

Sedel sem k peči in ugibal, ali bi povedal, da nisem več v semenišču, čeprav sem ves čas govoril z bratom in sestro in ju blagrovil v mislih, kako sta srečna, ko ne bosta staršev nikdar tako razočarala in užalostila kakor jaz.

Mama se je vrnila. Začudeno me je pogledala in skrbeče vprašala:

»Ali jočeš?«

Orosile so se mi bile oči in so me le izdale, čeprav sem bil šel nekajkrat z roko preko njih.

»Jočem, mama, jočem huje kakor takrat, ko je vprašalo tu izza mize, ker večjo žalost vam napravim...«

Tako sem odgovoril in sklonil glavo v dlani, da bi ne videl žalosti v materinem obrazu.

»Ali si stopil iz semenišča?« je bridko zaslutila resnico.

Dvignil sem glavo in le dahnil, zakaj glas mi je kakor zamrl:

»Sem, mama. Ne bodite žalostni, saj bo tako tudi šlo...«

Obnemela je gledala vame in poslušala mojo zgodbo in moje načrte in v vsej žalosti ni izrekla ne ene trde besede, samo skrbelo jo je, kaj poroče oče...

Drugi dan sem se odpravil h gospodu. Težko sem šel, a vračal sem se vesel, zakaj lepo sva se pomenila. Še k nam je prišel potem in dejal mami, da je pač bolje tako, kakor da bi ostal do konca v zavodu, ako nimam poklica. Moško da je to, je rekel, in mama je bila potolažena...

»Ti fant pa,« se je obrnil k meni, ko je odhajal, »glej, da boš trden, ko boš prepuščen samemu sebi! Misli na one pesnikove besede:

Es bildet ein Talent sich in der Stille
und ein Charakter in dem Strom der Welt!

V značaj se izkreši, pa bo vse dobro!«

Stisnil mi je roko in odšel in od onega trenutka mi je bil vse ljubši in neznansko sem ga cenil in še danes blagrujem njegov spomin.«

XII. Zgodba o Janezu in Majdi.

»Vrnil sem se v mesto in začel se je boj za obstanek. Šola, instrukcije, pisanje. »Primorski list« sem zalagal z dolgimi romantičnimi zgodbami, »Gorico« s črticami, drugam so pa romale pesmi...

Čez dober mesec, ko sem si utrdil tla, sem prebral stanovanje. V Ghetto sem se preselil s prijateljem Adolfom, s katerim sva bila v poletju prepotovala peš vso Gorenjsko, obiskala Finžgarja in si še prvič ogledala Ljubljano. Zaživela sva veselo življenje, ne da bi zanemarjala šolo. K nama so zahajali »talenti« in debatirali smo, da se je kresalo, in ko nam je bilo dovolj, je bil blizu Gorjanec in blizu kavarne Aurora, kjer smo se postavljali — bohemi... Zlasti v pustu, ko smo se vračali s Travnika iz konfetnih bitk...

Minil je pust, minil je post, prišla velika noč in spet sem bil doma in lažje mi je bilo govoriti z očetom, ko sem že pokazal, kako se morem vzdržati tudi izven semenišča.

Po veliki noči sem se organiziral.

Organizacija se je hotela ob sklepu šolskega leta postaviti v velikem stilu z govorom, orkestrom in dramo. Izbrali so »Divjega lovca«. Razdelili so vloge in jaz naj bi igral Janeza. Ženske vloge so bile tudi razdeljene — a jaz nisem poznal ne ene gospodičen.

Bračna vaja v filijalki naše gimnazije.

Predsednik, ki je bil obenem režiser, nam je predstavil igralko.

»Majda — Janez!«

Zardela je Majda, zardel je Janez, zakaj vse bi prej pričakoval, kakor da sreča ta trenutek obraz svojih tihih sanj. Jutro za jutrom jo je leto za letom srečaval, ko je hodil iz deškega semenišča na gimnazijo. Samo po obrazu jo je poznal, imena ji ni mogel zvedeti, ker se ni hotel izdati.

Tudi pri vajah se ni.

Pri eni zadnjih vaj, ki je bila v prostorih Socialne zveze, se je obregnil obenj sam dr. Krek, ki je bil prišel, da bo v Podgori govoril delavcem.

»Kaj, to naj bo Janez, gorenjski fant, ko ni v njem prav nič ognja!«

Tako je rekel, (bister je bil Krek in dober psiholog, to pot se je motil!) in pokazal, kako je treba igrati.

Poslej je Janez res tako igral — ne nerad — a motiv je bil zabrisan s Krekovo šolo... Majda se je čudila in jezila, zakaj ko sem bil spet navadni Kotar, sem bil oficijelno resen, do skrajnosti rezerviran. Hotela me je dražiti, zaman, nisem se dal spraviti iz ravnotežja, nisem se izdal. Živa duša ni slutila, kako je z menoj...

13. junij.

Dvorana v Trgovskem domu je bila nabita kot še nikdar dotlej. Vsa slovenska Gorica in še okolica se je zbrala, zakaj študent izza Lavričevih časov ni več nastopil, v mestu pa sploh nikdar še.

Pastuškin je govoril, orkester je odigral — plosk, pavza.

Igra.

Lepo je šlo. Sicer ti pošljem obširno poročilo v podlistku »Gorice«, pa boš videl, kako je bilo...«

Res mi je poslal prijatelj »Gorico« in sem bral in se čudil, kako sijajno je potekla prireditev, o kateri se je izjavil »ugleden gospod, ki dobro pozna dramatično umetnost«: »To je bila najboljša diletantska predstava, kar sem jih videl pri nas.«

Kako sta igrala Majda in Janez?

Poročilo pravi:

»Krasno je igrala Zavrtnikova hči Majda. Mestoma je občinstvo kar očarala, n. pr. z molitvijo pred kapelico. Njena igra ni bila pretirana. Poznalo se je, da se je skušala docela vživeti v vlogo kmečkega dekleta, kar se ji je tudi dobro posrečilo. Posebno lepa je bila v tretjem dejanju scena med njo in Janezom in pa njeno slovo od Janeza.

Divji lovec Janez je igral s takim občutkom in tako zaverovan v svojo vlogo, da je človek čutil in trpel z njim; on je znal biti ljubezniv, mehak, pa tudi odločen, strasten. Njemu in Majdi je občinstvo za vsakim dejanjem živahno ploskalo.«

Tako poročilo, kolikor se tiče prijatelja Kotarja in Majde, in še povem s svojo besedo, da so se igralci in igralko s svojimi pokrovitelji zbrali po predstavi na banketu Pri Jelenu, kjer so se vrstile napitnice, in še Janez je čestital Majdi, ki je bila oni dan godova. V verzih!...

»Ooo!...« so se čudili in dražili Janeza, a Janez je bil tih.

Drugo jutro, ko je šel mimo preparandije na gimnazijo z lepim Majdinin nageljnem v gumbnici, je videl, kako je postal čez noč znan. Preparandke, ki jih je srečaval, so se mu nasmihale in slišal je, kako so ugovarjale: »To je pa Janez iz Divjega lovca!«

Tudi Majdo je srečal. Po drugem trotoarju je šla in samo oddaleč jo je pozdravil in se nasmehnil...

»Janez je odigral,« je zaključil prijatelj zgodbo, »a njegova ljubezen je ostala, zakaj prišla je, kakor bi bila zapisana v zvezdah...«

XIII. Zgodba o »Poslanem« in njegovih posledicah.

»Ono leto smo postali — pionirji ljudske prosvete. Kar nas je bilo organiziranih, vsak je hotel ustanoviti v svojem kraju izobraževalno društvo, če ga še ni bilo. Tudi jaz.

Prišel sem na počitnice, pridobil gospoda za svojo misel in potem sem agitiral in se nisem strašil nasprotnikov, ki so vse skušali, da bi preprečili ustanovitev izobraževalnega društva.

Ko so bila pravila potrjena, je prišel govornik iz Gorice in ustanovni občni zbor se je vršil — bil je celo viharen, ker so se ga udeležili tudi nasprotniki, ki so hoteli še zadnji tre-

nutek zbegati ljudi. Ni se jim posrečilo — društvo smo ustanovili in je zaživelo in živelo pomembnejše življenje nego »Nadiža«, ki so jo bili za nami ustanovili...

Da sem pokrenil izobraževalno društvo, mi niso mogli »Nadižarji« odpušiti in so to pokazali kadarkoli so mogli.

Tedaj se je začel tudi volivni boj.

O nekem agitatorju sem bil izvedel, da je dobil iz Gorice denar za agitacijo. Točno vsoto mi je navedel moj informator — njegov oče je bil poštni odpravnik v sosednji vasi, kjer je živel agitator. V družbi mi je povedal vse in jaz sem šel z novico: »Lahko agitira, ko je plačan...«

Agitator je zvedel in poslal »moža« z obvestilom, da me bo tožil. Povedal sem kaj in kako, a moj informator je vse utajil in moral sem lepo prositi, da se poravnamo izven sodišča. Zahteval je, da moram preklicati v listih, in se končno zadovoljil, da priobčim »Poslano« v »Primorskem listu«.

Napisal sem »Poslano« in ga prebral užaljenemu agitatorju. Bil je zadovoljen — jaz pa tudi, ker čeprav sem vse preklical, je bilo le tako stilizirano, da je bilo pravzaprav efektiven volivni šlager. Uredništvo je to čutilo in ni zato priobčilo »Poslanega« med inserati na zadnji strani, temveč med dnevnimi novicami — z mojim podpisom kajpa.

Počitnice so šle in umaknil sem se iz volivnega boja. V Gorici me je čakalo plačilo.

Tik pred poldnevom sem srečal

Jesen je, mi mladi in še počitnic polni.
Deset minut imamo še do dveh.
V pozdrav težko pričakovanim solnce sije na križišče,
kjer Šolska s sv. Klare ulico se zlije v Verdijevo tekališče,
in od povsod sam cvet, sam smeh!...

Tu, glej, prihaja preparandka-kandidatka.
Nasmehnila se je... Komu? ... Kako je sladka!
Aha, ti, ti! ... Klobuk je dvignil v zrak
in srečen k njej je stopil in jo spremil njen junak...

pred Dijaško kuhinjo njenega predsednika profesorja v pokoju.

»Kotar, kaj vendar počenjate? Ali ne veste, kdo vzdržuje »Dijaško kuhinjo«? Izključili smo vas in bodite zadovoljni, da nismo sporočili na gimnazijo, da ste se spustili v politični vrvež!«

Tako je rekel in izginil v Dijaško kuhinjo, jaz pa k »Črnemu orlu«, ker brez kosila prvi dan le nisem hotel ostati.

»Cuius regio, eius religio,« sem mislil in sklenil, da bom magari stradal, samo da ne klonim... Pa mi ni bilo treba. Še isti popoldan sem izvedel, da je začela funkcionirati tudi »Dijaška miza«. Sprejeli so me v njen krog in rešen sem bil najhujše skrbi v zadnjem letu svojega goriškega življenja...

XIV. Zgodba o drami.

»September in oktober v Gorici, joj, je to nekaj lepega! Kakor bi bila vsa lepota, ki jo je dihala ozračje, namenjena nam, smo bili študentje veseli, razigrani. Nič nas ni težilo, nič skrbelo; veseli smo bili sebe in vsega sveta, ker bilo nam je, ko da se nam vse prijazno smeje, rumeno solnce in zrelo grozdje, sinje nebo in zasanjano drevje, ki je pošumevalo v dreveredih in vrtih in parkih, in bohotno jesensko cvetje, prelivajoče se v vseh barvah...

Iz tega miljeja je zajel Joža Lovrenčič naše življenje, ko je zapel svoje »Študente«. Ali jih poznaš?»

— Ne! — sem odvrnil.

»V »Jadranskem almanahu« jih je priobčil. Poslušaj:

Še dve in tri in tri in dve in dve in tri
 po trotoarju se iz vrta ljudskega lahkó nam bližajo
 in dvema, trem se kar mudi,
 a trem in dvema z nami se pogledi križajo...
 Pst!... Star profesor!... V vrsto se postavimo in se globoko
 odkrijemo možu in mirno gre svoj pot,
 preiščujoč mladost odbeglo svojo,
 ki podčrtuje mu jo mladi rod. —

Jej, jej, pozor!... In gledamo licejke,
 izbrane srečnice, ponosne čarodejke.
 Visoke so in nedostopne. O, kaj res ne eden
 iz nas ni vsaj prikritega pogleda vreden?
 Pa naj gredo!... Pozdravljene, obrtnice!
 Kot v maju mlade rože vrtnice
 zardevajo v obraz,
 ko plahe kakor srne gredo mimo nas...

Zvoni!... Suplent, ki se v kavarni Corso je mudil,
 mimogredé zadržčen nas oplazi z žloto,
 homersko se nasmejemo mu in gremó
 in se porazgubimo polni solnca v septimo
 in v osmo uživati fiziko in matematično dobroto — —

Taka, vidiš, je bila naša jesen zjutraj pred osmo in popoldne okoli dveh, a tudi v delu se je poznala dobra volja — vse je šlo nekam lahko.

Tiste dni sem spisal dramo tridejansko in preden se je rokopis še prav posušil, je že začela izhajati v podlistku »Gorice«.

Študentje navdušeni zanjo in iz organizacije je izšla želja, da bi jo igrali. Sproti so se je učili, ko so si zagotovili ženske vloge iz »Divjega lovca«.

Jaz sem bil zadovoljen, le ugibal sem, kako uspe.

Za Miklavževo so jo sklenili dati, a ne v Gorici, temveč v Mirnu, v društvenem domu, kjer so imeli lep oder in veliko dvorano.

Dva tedna, ali kaj, pred predstavo so bile volitve. Zvečer, ko so začela prihajati poročila, smo se gnetli radovedni okoli »Narodne tiskarne«. Jaz sem bil prodril prav v pisarno, kjer je bil zbran glavni štab z dr. Antonom Gregorčičem, ki ni bil le voditelj, temveč tudi glavni lastnik tiskarne in »Gorice« in »Primorskega lista«. Vsi so bili veseli ugodnih rezultatov, o katerih so govorile številke, in Gregorčič še posebno. Ko me je zapazil,

mi je namignil in stopil sem za njim v stransko sobo.

»Honorarja za dramo, ki smo jo priobčevali v »Gorici«, še niste dobili?« me je vprašal.

»Še ne, gospod doktor,« sem odvrnil in že je segel po listnico in mi dal dva bankovca po dvajset kron.

»Ni dosti,« je rekel, »a sprejmite to kot priznanje in le še krepko delajte!«

Stisnil mi je roko in zahvalil sem se mu in bil visoke številke svojega honorarja najbrž bolj vesel kakor on številke, ki so mu prinesle absolutno zmago. Honorar je odtehtal celomeščno dobro instrukcijo...

Z Zvoranom Zvoranovim, ki je bil ono jesen zamenjal eksegezo s pandekti in sedel v pisarni dr. Pavletiča, sva Pri Gorjancu moj prvi in zadnji dramatski honorar priščipnila in se navduševala za modrico Talijo. Jaz sem jo sicer pozneje zanemaril, prijatelj Zvoran pa je dosegel v njenem hramu — čeprav čez dolga leta, ko je dal pesmi in prozi slovo — lepe uspehe, a jih gotovo tudi ni bil tako vesel kakor čez dober teden jaz svojega v Mirnu.

Popoldne pred Miklavževim.

Igralci in igralkе — dokaj jih je bilo vseh — so bili zbrani in med njimi, se razume, tudi jaz, avtor. Trije landauerji so pripravljени čakali, da nas odpeljejo. Domna, ki je igral glavno vlogo, od nikoder. Čakamo, čakamo. Nič.

»Pa naj pride peš!« je menil eden.

»Ne, ne!« so ugovarjale igralkе.

»Saj res, zameril bo!« je sodil drugi.

»Ponj grem!« se je odločil četrti in je res šel. Nestrpno smo čakali, a ko se je vrnil sam in povedal, da je moral Domen nenadoma domov, ker mu umira oče, smo bili vsi zbegani.

»Pa odpovejmo predstavo!« sem svetoval.

»Vse bo narobe. Nič, ti igray, saj vendar znaš vlogo, ko si jo napisal!« je menil Jože Povšič, sijajen fant, ki ga je pokopala Dobrudža kot jugoslovanskega dobrovoljca. Padel je za ideal, o katerem je sanjal vsa svoja gimnazijska leta...

Sedli smo v kočije in zdrčale so iz mesta na lepo mirensko cesto. Preden smo se prav ovedeli, smo bili že v Mirnu in pred Domom.

Društveni tajnik gospod Vuk, ki je stanoval v Domu, nas je lepo sprejel, odvedel v dvorano ter nam razkazal oder. In še je povedal, da so vstopnice že skoraj vse razprodane, kar jih pa ni, da gotovo bodo, ker so Mirenci za nas še vedno navdušeni izza »Divjega lovca«.

Veseli smo bili in po generalki, v kateri sem, kot so mi zatrjevali, Domna celo posekal, smo ostali kar na odru, zakaj zmrachilo se je že in občinstvo je začelo polniti dvorano in jo je res napolnilo.

Mirensko društvo je zapelo nekaj pesmi — potem pa smo začeli z »Gorskim življenjem«, zajetim iz tihotapskih časov ob državni meji. Od dejanja do dejanja je bilo občinstvo bolj navdušeno in po igri je stopil na oder župnik Ivan Rojec, veliki socialni delavec, ki mu mora ostati Miren vse

večne čase hvaležen, in spregovoril občinstvu, hvaleč nas študente, ki imamo smisel za prosvetno delo med narodom.

Ko se nas je spomnil še Miklavž — jaz sem dobil šop nageljnov, so nam priredili v Domu večerjo in lepo in dobro smo se imeli, tako da nam je vse prehitro minil lepi večer. Pred odhodom so nam nakazali polovico čistega dohodka. Dobili smo okrog dvesto kron in se še vse bolj razigrani vračali s svoje »turneje«, ki smo jo, moški, Pri Gorjancu še zalili...

XV. Zadnja zgodba — bridka zgodba.

»Matura je bila za mano in odločil sem se za filozofijo. Mama se je sprijaznila z mojim načrtom in tudi oče mi je pisal, da nima nič proti, samo naj premislim, če bom mogel zmagovati, ker na dom naj se ne zanašam.

Tako je bilo vse v redu.

Vesel sem šel na počitniško zborovanje Dijaške zveze v Trst, odtam v Istro, iz Istre se vrnil domov, odkoder sva jo udarila z Andrejem Čeboklijem — mlad fant je bil še tedaj in navdušen, zdaj spi že peto leto v rodni zemlji — v Benečijo. Beneški slovenski bogoslovci in gimnazijci so bili po zgledu slovenske dijaške zveze ustanovili svojo Zvezo in priredili sestanek visoko pod vrhom Matajurja v vasi istega imena.

Navdušeno so naju sprejeli in bili smo navdušeni vsi, zakaj lepše je bilo kakor na kateremkoli zborovanju. Za »Slovenca« sem tedaj napisal obširno poročilo, ki je izšlo kot uvodni članek. Moj prvi, in ponosen sem bil nanj, čeprav ga niso honorirali...

Tako so potekale počitnice in prišel je v deželo september in milo se mi je storilo, ko so sredi meseca odhajali študentje v Gorico in sem ostal sam.

Od dne do dne me je začelo bolj skrbeti in čim bliže je bil oktober, tem huje mi je bilo. Tudi mama je bila ža-

lostna, a ne z eno besedo mi ni rekla, naj bi se premislil. O, da bi rekla! Prerada me je imela in mesto bi se žrtvoval jaz, se je žrtvovala ona...

Zadnji teden septembra je prodala kravo.

»Da boš imel za pot in prvi mesec!«

Joj! —

Drugo jutro, komaj se je zorilo, sem se zbudil in poslušal. Mama je bila že v kuhinji in slišal sem, da glasno govori.

»S kom?« sem ugibal in čudno se mi je zdelo, da slišim samo njo.

Vstal sem in odšel v kuhinjo. Ko sem vstopil, je obmolknila. Ni me pogledala in ne odzdravila, ko sem ji voščil dobro jutro. Na klopi ob ognjišču je sedela in strmela v ogenj.

»Mama, kaj je bilo?« sem jo vprašal in stal ob njej.

Tedaj — moj Bog, udaril si me za vso mojo prešernost in neumne sanje tako neznanosko, da me bo bolelo do konca dni in ne bom imel vesele ure — se je mama okrenila, uprla vame bridkozbegane oči, ne da bi trenila, in se zasmejala s takim smehom, da mi je zastalo srce.

»Mama, mama!«

Še me je nepremično gledala, nato nenadoma vprašala:

»Ali si kaj slišal ponoči?«

»Nič nisem slišal, mama!«

»O, pa je bilo tu za hišo tako vpijete. Opravljali so nas, vse so nam zrekli. Tako hudo je bilo, da je prišel sam gospod, ker drugače bi ne bilo konca!« je povedala.

»Mama, mogoče se vam je pa le zdelo,« sem jo skušal pomiriti.

»Res je bilo, res, sin moj. V žlici vode bi nas utopili, če bi mogli...«

»Mama, bolni ste.«

Kakor bi me ne slišala, se je vnovič zasmejala, nenadoma pa utihnila in prisluhnila proti oknu.

»Ali ne slišiš? Še zmerom imajo bežen tu zadaj!«

Nič nisem slišal, a sem šel k oknu in pogledal in ji povedal: »Nikogar ni, mama!«

In sem jo prosil in prijel, da bi šla v izbo in legla. Nič se ni branila.

»Bolni ste mama, po teto grem!« sem ji povedal. In sem šel, zakaj sama sva bila doma: sestra je služila v Trstu, brat pa je bil odšel z očetom v Rumunijo...

Prišla je teta, jaz pa k zdravniku, o katerem mi je povedala, da se je pripeljal k bolniku, ki ne bo dolgo.

»Gospod doktor, ali bi utegnili stopiti k nam?«

»Kaj pa je?«

»Mama je obolela. Omračenje se mi zdi...« sem težko povedal.

Zdravnik je zamahnil z roko in se nasmehnil:

»Pojdite, pojdite!«

Počakal sem ga in peljal s seboj. Ko je pregledal in preiskal mamo, se ni več smejal.

»Res je,« mi je rekel. »Paranoja persecutoria in še rak na prsih. V štirih letih bo vse za zmerom prebolela!«

Zameglilo se mi je pred očmi in omahnil sem k mami in jokal in jokal...

To je bila moja — matura življenja.«

Epilog.

Tako, gospod urednik. Napisal sem Ti »povest v zgodbah« in če majaš z glavo ob nji in jo priobčiš le iz zadrege, vedi, da tudi jaz nisem zadovoljen z njo. Vsa lepša je bila, ko sem jo poslušal in živel s prijateljem Kotarjem.

»Nekaj si izluščil, a ob teh zgodbah sem videl samo kilometre ob cesti, palačarjev — kantonov bi rekel Cankar — ne. Od palačarja do palačarja bi moral...« mi je pisal Kotar, ko mi je vrnil rokopis z nekaterimi opazkami in podrobnimi podatki.

»Bi, dragi Kotar, bi, a urednik računava s prostorom in še s tem in onim

in ni izključeno, da bo še ta ali oni kilometer zabilisal...« sem odgovoril in ostali so kilometri brez vmesnih palačarjev, za katere mi je resnično žal.

Sicer — quod scripsi, scripsi!

Obljubo sem izpolnil, čeprav sem si skvaril počitnice, ko sem krmari med Scilo in Karibdo mesto bi lazil po gorenjskih gorah, ki so me tako vabile...

Toliko Tebi, gospod urednik, ki J. K. Rejca ne ujameš več zlepa. Vsem naročnikom in naročnicam, ki utegnejo po Tvoji uredniški milosti, izvirajoči iz zadrege, vendarle čitati te zgodbe, lep goriški pozdrav s prošnjo, da bi z ljubeznijo mislili na zemljo ob Soči, kjer ni več romantike in se odigravajo že v mladih dušah bridke tragedije ob konfliktu svetih tradicij s kruto sedanostjo.

S. KRANJEC:

Kosovo v zgodovini.

Kosovo polje s površino dobrih 500 km² je ena izmed redkih večjih ravnin Balkanskega polotoka, na katerem zavzema po svoji legi kolikor toliko vlogo nekake centralne pokrajine. Kosovo tvori pred vsem drugo vez med vardarskim in moravskim porečjem; tod se pride od Skoplja skozi Kačaniško sotesko ob Lepencu in dalje čez nizko razvodje ob Sitnici k Ibru in na sever k Zapadni Moravi. Druga pot pelje skozi Novi Pazar — Sjenico v Sarajevo in dalje skozi Bosno preko Travnika — Jajca — Bihača na Hrvaško; to je slovita »turška pot«, ki je tolikrat vodila turške vojske tja gor do slovenskih meja. Proti vzhodu pridemo s Kosova čez Gnjlane k Južni Moravi, proti severu ob Labu v dolino Toplice in k Nišu, na zapad pa k Prizrenu v Metohijo in naprej ob Drimu do Skadra in sinje Adrije.

Po vseh teh potih so hodila že razna ljudstva, miroljubne karavane trgovcev, pa tudi številne vojske, ki so se srečavale na plodnem Kosovem polju in večkrat napravile iz njega krvavo bojišče. Svoje sledove je pustila tu že prazgodovinska doba, a v starem veku so prebivali tod bojeviti ilirski Dardani, ki so dali ime rimski provinci Dardaniji. Tudi semkaj je segla antična omika in rimsko mesto Ulpiana (U. Ju-

stiniana Secunda) še živi v imenu današnjega Lipljana. Celo dva krščanska mučenca iz Ulpiane poznamo: Flora in Laura, dva kiparja, ki sta bila obglavljena, ker sta po noči razbila kipe bogov v templju, zgrajenem od cesarja Licinija. Drug rimski kraj na Kosovem je bil Vizianus na mestu sedanjega Vučitrna. V burnih stoletjih selitve narodov zastira seveda tudi Kosovo neprodirna tema, a brez dvoma se je bil baš tu marsikak krvav boj med oslabeledimi staroselci in nasilnimi prišleci — Slo-

ven i.

Ko nastopijo v zgodovini zopet jasnejša vremena, srečamo kmalu tudi Kosovo polje kot bojišče. Prva velika odločitev z orožjem se je izvojevala tu v 11. stol. med Sloveni in Bizantinci. Ko je po razpadu makedonske države carja Samuela († 1014) prišel ves Balkanski polotok pod bizantinsko oblast, se je stvorila v gorati Duklji državnica Štefana Vojslava. Njegov sin Mihajlo je dosegel že kraljevsko krono od papeža Gregorja VII. in v Mihajla so zaupali tudi zatirani bizantinski Slovani, ko so se uprli in oklicali so njegovega sina Bodina za svojega carja. Po začetnih uspehih je pa Bodin podlegel bizantinski premoči v bitki pri Paunu na Kosovem polju (l. 1074.). Bil je ujet in odvedli so ga v daljnjo Antiohijo, odkoder se je kas-

neje rešil s pomočjo beneških mornarjev ter sledil očetu kot kralj v Duklji. Bodin je prvi združil v svoji oblasti vse srbske dežele, zlasti tudi Raško, kjer je postavil za svojega namestnika župana Vlkana.

Ko so Bizantinci po smrti Roberta Guiscarda iztrgali južnoitaljskim Normanom Drač, je začela tudi Srbom slaba presti. Bodin je bil po daljšem bojeva-

se mu je podal in mu izročil lastna sinova za talca.

Tudi pravi ustanovitelj srednjeveške srbske države Štefan Nemanja (1168 — 1196) je začel svoje uspehe z zmago na Kosovem, kjer je bila pri Pantinu južno od Zvečana premagana bizantinska vojska cesarja Manuela Komnenca, Nemanjev brat in pretendent Tihomir pa je na begu utonil v

Gračanica pri Prištini, zadužbina kralja Milutina.

nju težko poražen in prišel drugič v bizantinsko ujetništvo. Tudi to pot se je sicer vrnil, toda njegov ugled je poslej ginil in v ospredje stopa vedno bolj raški župan Vkan; vodstvo srbske politike prehaja od Duklje na Raško in s tem postaja tudi Kosovo polje pozorišče srbsko-bizantinskih bojov. Na njegovem severnem koncu je bila na strmi vulkanski kopi srbska trdnjava Zvečan, kjer so tudi kasneje radi bivali srbski kralji. Tamošnje razvaline — žal še malo preiskane — kažejo še danes ostanke vladarskega dvorca in male cerkve s stenskimi slikami. Bizantinci so pa taborili na jugu Kosovega polja v Lipljanu, ki so ga Srbi v teh bojih požgali. Šele na tretjem pohodu je bizantinski cesar Aleksij I. prisilil Vlkana, da

Sitnici. Neuspehi Nemanjevih zavaznikov Benečanov in Ogrov so sicer zakrivali, da so se morali Srbi že malo kasneje podati Bizantincem, toda po Manuelovi smrti so Nemanjeve čete zasedle celo Kosovo, ki je ostalo poslej srbsko. Za Nemanjičev je doživelo Kosovo svoje slavne čase. V gorah ob njegovem robu so nastali rudniki z bogatimi mesti kot Janjevo in Novo brdo; kralj Uroš II. Miljutin je pogosto bival v Prištini, kjer sta se rada mudila tudi Uroš III. in car Dušan, ki je l. 1342. tu sprejel pregnanega bizantinskega cesarja Ivana Kantakuzena. Kralj Milutin si je zgradil južno od Prištine sijajno zadužbino Gračanico s petimi kupolami. Na njeni steni je naslikan ustanovitelj s kraljevsko krono na glavi in

njemu nasproti njegova žena Simonida; to je slika, o kateri poje Milan Rakić:

»Iskopaše ti oči, lepa sliko!
Večeri jedne, na kamenoj ploči,
Znajući da ga tad ne vidi niko,
Arbanas ti je nožem izbô oči.«

Tu je naslikana tudi Milutinova mati Jelena, francoska Anžuvinka, ki je vneto podpirala katoliško cerkev v Srbiji in

moral se jim je predati. Ujetega so odvedli na zvečanski grad, kjer je že po dveh mesecih umrl.

Najžalostnejši, a tudi najveličastnejši spomin, ki se nam vzbuja pri imenu Kosovo, pa je spomin na vidovdansko bitko, ki se je bila v torek 15. junija 1389. Na valoviti ravnini med Prištino in reko Labom, na ozemlju Vuka Brankovića, ki ga je kesnejše ljudsko izročilo

»Muratovo tulbe« na Kosovem polju.

dalje vsi Nemanjići do samega Nemanje in njegove žene Ane, oba v redovniških haljah. Nad cerkvenimi vrati pa je vzdana marmorna plošča z vklesano listino, v kateri podeljuje kralj samostanu pravice in posestva. Že istega leta 1321., ko je bila dograjena Gračanica, je umrl kralj Milutin v dvorcu Nerodimlju zapadno od Uroševca na Kosovem in prav tu je umrl pol stoletja kesneje zadnji srbski Nemanjić, mladi car Uroš. Kosovo polje je videlo pa tudi žalostne domače boje. Ko se je l. 1331. kraljevič Dušan uprl svojemu očetu Urošu III., ga je presenetil z vojsko v Nerodimlju. Nesrečni kralj se je komaj še utegnil rešiti na brzem konju v bližnji grad Petrič, kjer so ga pa uporniki obkolili in

po krivem obdolžilo izdajstva, se je takrat odločila usoda večine Balkanskega polotoka. Zelo pestra družba bojevnikov se je bila zbrala na bojišču. Sultana Murata sta spremljala sinova Bajazit in Jakub; v njegovi vojski, ki je imela veliko število tovornih kamel, so bile pomožne čete iz Male Azije pa tudi čete njegovega krščanskega vazala Konstantina iz Makedonije ter Grki in Albanci iz Tesalije in Epira. Srbskemu knezu Lazarju pa sta pomagala poleg njegovega zeta Vuka Brankovića še hrvatski ban Ivaniš Horvat in Vlatko Vulović, ki ga je poslal bosanski kralj Stjepan Tvrtko. Kljub smrti sultanovi, ki ga je zabodel junaški Miloš Obilić, so po ljutem boju le zmagali Turki pod opreznim

vodstvom novega sultana Bajazita. Turški vojskovodja Saridže je ujel Lazarja z mnogimi srbskimi velikaši, od katerih so jih nekaj pobili, večino pa odgnali v Malo Azijo. Lazarja so na sultanov ukaz usmrtili poleg mrtvega Murata, njegovo truplo pa prepustili Srbom, ki so ga pokopali v Prištini in kasneje v njegovi zadužbini Ravanici. Muratovo truplo so odnesli Turki seboj v Brusso, le drobovje so shranili na bojišču v mali mošaji s kupolo, ki stoji tam lepo varovana še danes. To je »Muratovo tulbe«, poleg višine Gazi Mestana, ki so jo naskakovali Lazarjevi »silni oklopnici bez mane i straha«, pglavlni spomenik kosovske bitke.

Že dobrega pol stoletja kasneje je videlo Kosovo polje nov poraz krščanske vojske. Ogrski državni upravitelj, sloviti junak Ivan Hunjadi ali Janko Sibirjanin, kakor ga imenuje narodna pesem po njegovi sibirski domovini, se je hotel Turkom na vsak način osvetiti za poraz pri Varni, kjer je bil l. 1444. pade mladi ogrski in poljski kralj Vladislav »Varnenčik«. Hunjadi je zbral pleti 1448 majhno vojsko iz Madžarov, Poljakov, Romunov ter nemških in čeških najemnikov, kateri se je pridružil tudi turški pretendent Daud iz rodu Osmanov. Ke je bil despot Jurij Branković v sporu z Ogrri, se Srbi te vojne niso udeležili in Ogrri so plenili po Srbiji kot bi bili v sovražni deželi. Šli so ob Moravi do Kruševca in nato skozi sotesko med Kopaonikom in Jastrebcem, ki se od takrat imenuje »Jankova klisura«, ob Toplici na Kosovo. Tu jih je čakal na starem bojišču iz l. 1389. sultan Murat II. z mnogo večjo vojsko in zlasti boljšo konjenico. V tridnevni bitki od 17. do 19. oktobra je bil Hunjadi težko poražen in Srbi so si napravili kar rečenico: »stradao kao Janko na Kosovu«. Že drugi dan je namreč prišel tesalski namestnik Turakan kristjanom za hrbet, nakar je vlaški vojvoda Dan s svojimi Romuni prestopil k Turkom, Hunjadi pa je ponoči zapustil bojišče. Tako so se zjutraj tretjega dne borili le še Čehi in

Nemci iz svoje utrdbe, napravljene na husitski način iz voz, dokler niso vsi obležali na bojišču.

Globoko v Turčiji je nato ostalo Kosovo, odkar je za Sultana Sulejmana II. segla turška sila tudi čez Savo in Donavo in po sredi Ogrske tja v naše Prekmurje in na sever do Slovaške. Skoro dve in pol stoletji poslej ni več videlo krščanske vojske. Pač pa je videlo večkrat odposlanke krščanskih vladarjev z zapada, ki so potovali čez Kosovo v Carigrad prosit miru. Tako so hodili tod baš pred 400 leti naši rojaki: Žiga Višnjegorski l. 1528, in dve leti nato Nikolaj Jurišić in Jožef Lambergar s tolmačem Benediktom Kuripešičem, ki je zanimivo popisal o potovanje. Obširno govori tudi o Kosovem polju, ki da je polno lepih, velikih vasi in zelo dobro obdelano. Pri tej priliki pravi Kuripešič, da »ima dežela Srbija enoten jezik, ki mu pravijo srbski in ki je tudi ain Windische sprach«, zato da so se lahko razumeli. Na dolgo in široko opisuje zgodbo o Milošu »Kobileviću«, kot mu pravi, in ga primerja s starorimskimi junaki Scevalo in M. Kurcijem. Slabo se pa izkaže Kuripešičevo zgodovinsko znanje, ko trdi, da so Turki po sultanovi smrti zmedeni zbežali in je Miloš tako rešil svojo domovino. Sicer pa Kuripešič ni bil zadnji Jugoslovan, ki je bolje poznal tujo zgodovino kot pa domačo!

Pa tudi turška sila je začela polagoma upadati. L. 1683. je bila po zaslugi Poljakov zlomljena pred dunajskim ozidjem in nato so cesarske vojske potiskale Turke skozi Ogrsko nazaj na Balkan. Ko so l. 1688. cesarski zopet zavzeli Beograd, so se vzdignili tudi Srbi, ki so upali, da je slednjič prišel čas osvobojenja. Pridobil jih je zlasti general Piccolomini, ki je — hoteč odrezati Bosno od ostale Turčije — prodiral od Niša skozi Prokuplje na Kosovo, zavzel Prištino in prišel še naprej do Prizrena in Peči. Pečki patrijarh Arsenij Čarnojevič se je že pridružil Avstrijcem — toda vojna sreča se je sedaj

obrnila. Piccolomini je umrl za kugo, ki je morila cesarsko vojsko, Francozi so začeli vojno ob Renu in Turki so z zmago pri Kačaniku potisnili Avstrijce nazaj proti severu. Kosovo je tako ostalo turško, uporni domačini pa so se umaknili turški osveti in se v »veliki selitvi« s patrijarhom na čelu preselili v južno Ogrsko. Tudi kesnejše avstrijske vojske niso dosegle Kosova in begunci so za vselej ostali na ogrskih tleh, njihova zemljišča so pa polagoma zavzeli Arnavti, seleč se iz svojih skalnih planin v rodovitno ravnino. Klasična tla srednjeveške Srbije so tako dobila tuje, barbarsko prebivalstvo; konec je bilo blagostanja, ki ga je gledal še Kuripešič, iz polj so nastali pašniki, mesta so opustela, stari manastiri razpadali...

Tako je Kosovo, še vedno nemaščevano, dočakalo 19. stoletje. Tudi prvemu osvoboditelju Karadjordju ni bilo dano, da bi ga osvobodil. L. 1809. je že prišel do Novega Pazara in Sjenice, hotel se združiti s Črnogorci, toda Kosova ni dosegel. Srbski poraz pri Nišu, čigar žalostni spomenik je Čele-kula, ga je prisilil k vrnitvi in par let nato je propadla komaj osvobojena Karadjordjeva Srbija. Posebno zanimiv boj pa je videlo Kosovo dve desetletji kesneje, ko so bili tu premagani Turki od lastnih sovornikov, jugoslovanskih muslimanov. Bosanci so se takrat borili za svojo avtonomijo zoper sultana in Husejin-kapetan Gradaščević, sloviti »Zmaj od Bosne«, je l. 1831. porazil na Kosovem velikega vezirja Rešid-pašo. Ker pa svoje zmage ni znal izrabiti, je bila Bosna nazadnje le pokorjena in Gradaščević je moral zbežati v Avstrijo.

Ti domači prepiri v Turčiji so kolikor toliko koristili Srbom, ki so si baš takrat uredili svojo novo kneževino. Niso bili še pozabili Kosova in vedno odločneje so se pripravljali na njegovo osveto. Po prvi neuspešni vojni l. 1876. so naslednje leto kot ruski zavezniki vnovič nastopili zoper Turke. Kosovo jim je bilo edini, pravi vojni smoter, kajti v Bosno, ki jo je bila Rusija že

priznala Avstrijcem, niso smeli, v Sandžak pa tudi ne, ker se je Avstrija bala združitve Srbije s Črno goro. Ko so torej Srbi zavzeli Niš, se je obrnila ena vojska po stari poti ob Toplici, druga pa preko Vranja in Gnjilan, da bi se obe sešli na Kosovem polju. Prvo so zadržali Arnavti v divjo obrambo Samokova, dočim je druga vojska imela več sreče; porazila je Turke pri Vranju, zavzela Gnjilane in jan. 1878 so dosegle njene prve patrolje Gračanico — tedaj je prišla novica, da so sklenili Rusi in Turki premirje. Komaj je torej po torkih stoletjih svobodna srbska vojska prvič stopila na Kosovo, ga je morala tudi zapustiti. Sledilo je nato še težje razočaranje od ruskega zaveznika v sanstefanskem miru, ki je Srbijo za dolgo dobo privedlo v avstrijski tabor — Kosovo pa je čakalo osvete.

Šele ko so balkanski narodi, izmordeni po žalostnih izkušnjah, nehali zanašati se na sebično politiko evropskih velesil in z balkansko zvezo l. 1912. vzeli svojo usodo sami v roke, je končno minila tudi turška oblast nad Kosovim poljem. »Osveta za Kosovo« je bil bojni klic tistega leta v Srbiji in armada generala Bože Jankovića je imela od Kuršumlije prodirati ob Toplici na Kosovo. Drugi dan kumanovske bitke 24. oktobra 1912, je Janković brez večjega odpora preko Prištine dosegel Uroševac, a dva dni nato je glavna srbska armada pod prestolonaslednikom Aleksandrom vkorakala v Skoplje in skozi kačaniško sotesko dosegla zvezo s kosovsko vojsko. Kosovo je bilo torej maščevano, a ne še popolnoma.

Še enkrat se je pomikala srbska vojska čez Kosovo — v tisti strašni zimi l. 1915., ko so Nemci in Avstrijci od severa, od vzhoda pa Bolgari pregazili oslabeledo Srbijo. Skoplje je bilo že v bolgarskih rokah, gori na severu pri Mitrovici so grozili avstrijski topovi, a v sredi na Kosovem se je nahajala izmučena srbska vojska. V častitljivi Prištini je bilo nje glavno poveljstvo; tu je čakal stari kralj Peter pomoči od za-

veznikov, ki je pa ni hotelo biti. Sledila je nato strašna pot skozi zasnežene albanske gore; toda junaški narod ni obupal, preveč trdno je veroval, da mora

priti osveta za Kosovo. In ni se varal: jeseni 1918 se je slednjič zmagoslavno vrnil v domovino in na Kosovo polje — osvobojeno za vselej.

FRANCE MIKLAVČIČ:

V pokrajini toplih vrelcev in gejzirjev.

(Odlomki iz mojega dnevnika.)

I.

(Spomini na dom. — Prva opazovanja. — Vulkan Rangitoto. — V kolonijalnem mestu. — Med samimi športniki. — Tedenski oddih.)

Lepega nedeljskega jutra smo s parnikom »Seydlitz« Severno-nemškega Lloyda zavili okoli rta Maria Van Diemen na severu Nove Zelandije. Bilo je dan pred sv. Pavlom l. 1910., in stara kranjska pratika, ki sem jo bil vzel s seboj za spomin, je napovedovala sneg. Tu smo bili seveda sredi južnega poletja in kmalu je jelo solnce kaj toplo pripekati na krov naše ladje. Kar nehote sem si zaželel, da bi imel v svoji popotni malhi nekaj tistega beraškega mraza, pred katerim smo se nekdanj v dijaškem zavodu kot nadobudni mladi fantje branili s tem, da smo se zbirali — seveda v ostrem nasprotju s hišnim redom — okoli gorke peči naše študijske sobe in poslušali pripovedovanja vedno veselega tovariša Vodopivca.

Iz teh sanjarij o kranjski zimi in ljubem domu me je prebudila glasna družba potnikov, ki so z velikim zanimanjem opazovali tri majhne otočiče v obližju, zvane Trije kralji, kjer se je bil nekaj let poprej razbil velik izseljeniški parnik in je bilo ob tej priliki potonilo mnogo ljudi v razburkanih valovih. Obrežje je tu sploh jako nevarno ter vse polno podmorskih skalnatih čeri, tako da so tu nesreče ob vihnem vremenu kar na dnevnem redu in le star, dobro izkušen kapitan more po teh krajih varno voziti. Pri pogledu na tako okolico so nekako naravno zaživele pred menoj pripovedke, ki sem jih kot

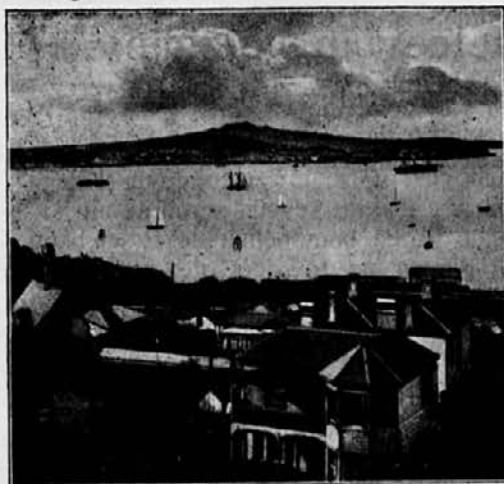
deček čital o raznih morskih roparjih in njihovih voznjah »na valovih Tihega morja«. Takrat seveda se mi še niti sanjalo ni, da bom polnih deset let ostal priklenjen na to sicer nevarno, a v mnogem oziru zanimivo obrežje.

Nadaljujoč svojo pot smo jadrli mimo dveh pomembnih, iz morja štrlečih pečin, ki sta dobili ime Koklja in Pišče — ena je namreč mnogo večja ter manjšo nekako varuje pred navali divjega elementa. To je pač primera mogočne matere Britanije, ki s toliko skrbjo čuva nad svojo zvesto novozelandsko kolonijo, skrajno varuhinjo bele prosvete v Tihem morju in jo bo morala pač prej ali slej braniti pred pogibeljo tako zvane »žolte« nevarnosti.

Ob vzhodnem novozelandskem obrežju smo na svoji poti proti Aucklandu veselo iznenadenj opazovali lepe zelene pašnike, pomešane tu pa tam z grmičevjem, v ozadju pa so se košatili mogočni temni gozdovi, ki se jih je človeška roka še komaj dotaknila. V Avstraliji, od koder smo prihajali, smo se namreč mudili za časa velike suše in je bilo tam po širni rjavi stepi vse kakor požgano. Čedno zgrajene farmerske hišice, raztresene po valoviti ravnini, so nam naznanjale iz daljave, da prihajamo v civilizirano deželo, četudi je morda marsikdo izmed nas mislil, da bo videl tu le borne divjaške kočice, pri katerih nas bodo pričakovali ljudožrci s kopji in loki, bumerangi in bojnimi sekirami.

Toda o divjaštvu ne duha ne sluha. Pač pa vidimo cele trume ljudi, po obleki in postavi docela slične nam Evrop-

cem, ki se sprehajajo po beli peščeni obali ali pa se kopljejo in hlade v svežih valovih. Posebno otrok mrgoli vse polno po vodi. To je aucklandsko predmestje Takapuna. Kmalu zatem zajadramo skozi ozki preliv med otokom Rangitoto ter

Aucklandsko pristanišče; v ozadju ognjenik Rangitoto.

vzhodnim predmestjem Devonportom, in ko smo obšli lično trdnjavo, v kateri brez truda opazimo napol zakrite topove, dospemo končno v varno in prostorno aucklandsko luko.

Nad njenim vhom čuva kot mogočno razkoračen stražar vulkanski stožec Rangitoto. Če hočeš zlesti na njegov vrh, si boš strgal nove čevlje na ostri okameneli lavi, ki pokriva domala vso goro. Rangitoto, kako krasne so tvoje silhete, ko se ob jasnem jutru zablesti solnce izza tvojega grebena! Kolikrat sem te opazoval in občudoval z belega peska v Devonportu, ker me je tvoj vrh tako živo spominjal na gologlavi Blegaš! Kot Blegašev, se tudi tvoj vrhunec polagoma dviga od leve proti desni. Manjši vrh ob desni strani mi nekako predstavlja Koprivnik, in če bi mogel pridejati še Mladi in Stari vrh, bi se mi zdelo, da sem v domači okolici.

Pristanemo ob novem betonskem molu, opremljenem z dolgimi skladišči,

električnimi žerjavi in vso drugo moderno luško opremo. Tu smo v trgovskem delu mesta (city), kjer so velika trgovska podjetja, hoteli, javne zgradbe, zasebnih stanovanj pa le malo. Zato nas električna železnica takoj popelje ven v vrtna predmestja, kjer so hiše največ enonadstropne, sicer skoraj brez izjeme vse lesene, a obdane z lepimi vrtovi. Tudi delavec prebiva po navadi v čedni hišici, v kateri se nahaja kopalna soba in druge pritikline. Razsvetljava je povsod električna, kuhajo pa večinoma s plinom. Telefon je nekaj prav navadnega tudi v zasebnih stanovanjih. O Rimu pravijo, da je sezidan na sedmerih gričih. Nekaj podobnega bi lahko trdili tudi o Aucklandu, le da je na zemeljski ožini, po kateri so razprostrta razna predmestja, vulkanskih gričev in holmov še veliko več. Iz trgovskega dela mesta vodi pot povsod le navzgor, zato prebivalci niso nič kaj posebni prijatelji pešhoje, ampak se večinoma vozijo z avtomobili, manj premožni pa s tramvajem, ki je silno poceni. Mesto ima za svojih 150.000 prebivalcev naravnost velikansko razsežnost, kjer bi imelo prostora najmanj en milijon ljudi!

»What is your sport? Do you play tennis? (Kaj je vaš šport? Ali igrate tenis?) Tako so me začeli spraševati radovedni kolonijalci, čim smo se prvi dan popoldne zbrali v družabni sobi našega »boarding housea« (neke vrste privatni hotel, ki ne sme točiti nikakih opojnih pijač, drugače pa daje gostom popolno oskrbo). Zardevajoč sem moral priznati, da o športu sploh nimam pojma, kaj še da bi se v eni ali drugi stroki mogel praktično udeleževati. »Tu pri nas,« tako so mi stvar hitro pojasnili, »se mora vsakdo, ki hoče kaj veljati, baviti pozimi vsaj z ene vrste športom in prav tako poleti z drugim.«

Nogomet igrajo razen mladine večinoma samo preprostejši sloji in sme se trditi, da so v njem Novozelandci na višku. Pri važnejših tekmah mora seveda iti gledat igro vse mesto. Tenis je tu demokratična igra ter ga lahko igra

vsakdo; a „boljši“ človek mora biti član kakega odličnejšega kluba, ki izraža to „odličnost“ predvsem v primerno višji članarini. Za starejše dame je kroglet, za starejše gospode neke vrste balinanje z obteženimi krogli. Najelegantnejša igra je pa golf, na Angleškem igra ministri in visokih finančnikov. Igra se na tleh z majhno kroglo, ki jo je treba s posebnimi palicami poganjati na zelo velike razdalje po igrišču ter jo vsakokrat privariti v majhno jamico. Kdor opravi to delo z najmanj udarci, dobi prvo mesto. Vsakemu igralcu golfa, ki mora nastopati s seveda v obligatnih križastih hlačah, segajočih do kolen, in v dolgih športnih nogavicah, prenaša po igrišču kar celo zbirko za igranje potrebnih palic majhen deček, ki ga je pač treba potem tudi primerno nagraditi.

Dober kolonijalec se mora dalje pridno udeleževati tudi konjskih dirk, posebno najglasovitejših, ki se vrše o božiču, veliki noči in na rojstni dan angleškega kralja. Ob teh prilikah so na dnevnem redu velike stave, ki jih Anglež tako ljubi. Skoro vsakdo stavi na svojega konja-favorita ter lahko dobi, še lažje pa izgubi veliko denarja. Takrat je tudi primeren čas, da morejo dame razkazovati svoje elegantne toalete.

Po vsem tem se sprva zdi človeku, da je kolonijalcu šport nekako glavna življenska naloga, pravo delo pa je le sprememba — neke vrste intermezzo — med različnimi oblikami športnega udeleževanja. Športu služijo tudi tako zvani oddih ob koncu tedna (week end), in sicer mali in veliki oddih. Mali oddih traja od sobote opoldne do ponedeljka zjutraj ter si ga z majhnimi izjemami lahko privoščijo vsak nameščeneec. Veliki oddih (long week end) pa traja od petka do torka zjutraj ter si ga seveda more dovoliti le samostojen podjetnik, nezavisen človek ali nameščeneec zelo visoke kategorije. Ob oddihih so priljubljeni izleti z motornimi čolni, ličnimi jahtami (ladjicami na jadra), ribarjenje, lov na mnogoštevilne kunce in divje prašiče, sploh izleti najrazličnejše vrste, dalje tako zva-

ni pikniki, pogosto združeni s taborjenjem na prostem itd. V kolonijah se človek z delom ne sme pretegniti, tako so mi govorili poznavalci razmer, saj dela tu rokodelci komaj svojih 42 do 46 ur na teden in zidarju njegova strokovna organizacija natančno predpisuje najvišje število opek, ki jih sme položiti v določenem času, in če to število prekorači, ga izključijo iz organizacije radi kršenja stanovske solidarnosti!

II.

(Moj prvi oddih. — Na vulkanskih tleh. — Nadobudni Maorčki. — Gejzir Waimangu. — V zvezi s spodnjim svetom. — Potresi.)

Enega svojih prvih oddihov na Novi Zelandiji sem uporabil za izlet v kraj in okolico Rotorua, ki leži kakih 170 milj južno od Aucklanda, razdalja, ki jo premeri brzovlak v 8 urah. Vlaki imajo tu samo dva razreda in je drugi razred do-

Novozelandski gejzir bruha.

volj udoben tudi za daljša potovanja. Rotorua leži v bližini vulkana Tarawera, ki je bruhal zadnjikrat l. 1886. Ob tej priliki je porušil dve maorski selišči in uničil veliko krasnih naravnih formacij; tudi je pri tej nesreči izgubilo življenje 6 Evropecev in 95 domačinov. Takrat je nastalo bližnje jezero Rotomahana, katerega voda ima krasno barvo, kakor opal. Poprej je bila tam le nekaka mlakuža, sedanje jezero je pa precej veliko ter mestoma do 170 m globoko. Ob vulkanu se sledovi izbruha še prav dobro poznajo v obliki velikanskih brazd, v katerih se je lava pomikala navzdol.

Že pri prvem pogledu s kolodvora človek opazi, da je na vulkanskih tleh, polnih gejzirjev. Vse na okoli vidiš majhna jezera ter mlakuže vroče vode; tu pa tam piha sopara iz tal, kakor bi kdo odpiral majhne ventilčke na stroju. Ob eni takih mlakuž vidimo prati maorske ženske, tetoviranih obrazov, v oblekah kar najbolj kričečih barv. Tam blizu so si druge napravile nekako ognjišče ter so ob robu lepo pristavile piskrčke, v katerih kuhajo neke vrste sladki krompir za kosilo. Marsikatera gospodinja bi bila pri nas vesela — mi je prišlo na misel — če bi mogla s tako majhnim trudom pripraviti obed. Voda se v teh toplih vrelih neprenehoma peni in vre, puhti in se deloma poganja kvišku. Po nekaterih krajih je pomešana z vulkanskim, kipečim in kuhajočim se blatom, ki tvori čudne formacije, nekake večje krtine ali majhne hribčke. Za geologa kaj poučen pogled, ker mu nazorno kaže, kako so nastajala vulkanska gorovja. Zelo zdravilne so tod razne gorke kopeli radi primesi žvepla in drugih raztopin, ki se nahajajo v vodi. V najkrajšem času ozdravijo baje še tako trdovraten revmatizem, ki je menda jako neprijetna bolezen, kot slišim ljudi pripovedovati, sam pa o njem do danes še nič ne vem. Zato se tudi nisem preveč zanimal za različne zdravstvene institucije, kjer človeka menda kar živega kuhajo v vročem vulkanskem blatu. Niso bili Maori v prejšnjih časih zastoj ljudožrci!

Gejzirjev je po tej okolici, kakor sem že povedal, vse polno, večjih in manjših, in nekateri skoraj neprenehoma delujejo, posebno manjši. Nekatere so domačini že tako trenirali, da delujejo, kadar je tujski promet največji; sicer jih ne zagovarjajo, pač pa jim spuščajo v žrela velike količine mila in to baje povzroči, da začne gejzir po določenem številu ur bruhati, kakor so mi vsaj ljudje pripovedovali. Za obiske visokih osebnosti torej gejzirje »žajfajo«. Tako se celo tu narava potvarja. Ah, divjaki, prekosili ste Potemkinove vasi!

Na svoji poti smo šli mimo domačinske vasi Whakarewarewa, ki je s svojo okolico vsa polna raznih naravnih zanimivosti. Pridružila se nam je skupina maorskih otrok, katerim smo morali nametati bakrenih penny-jev v raztrgane klobuke, da so nam zaplesali divjaški ples haka, katerega sem popolnoma pravilno ocenil šele mnogo pozneje, ko sem videl tango, fokstrot in druge moderne plesne, le da so bili gibi različnih delov telesa pri pravih divjakih še vedno bolj izraziti kakor so danes pri njih evropskih posnemalcih. Pri plesu so divjački tudi prav krasno iztegovali jezike ter vpili in se drli na vse pretege. Pridemo do majhnega mostička, pod katerim se je mešala mrzla in vroča voda. Tu so nam Maorčki izkazovali svoje umetnosti v potapljanju. Metali smo jim novce v vodo in z veliko spretnostjo so ti paglavčki izginjali na dno ter se čez par trenutkov zopet pojavljali na vrhu z denarjem v ustih. Prav čudil sem se, kako so znali vsako stvar pod vodo zaslediti, seveda le, če je bila kaj vredna.

Naš cilj je bil Waimangu (wai pomeni v maorskem in drugih polinezijskih jezikih voda, mangu pa črn, tedaj Črna voda), eden največjih in najslavnejših gejzirjev sveta. Naša izletniška družba je bila medtem že precej narasla, tako da je nas moralo vzeti pod svoje varstvo več domačinskih maorskih vodnic, med katerimi se je nahajala tudi znamenita lepota Maggie Papakura, ki se je nekaj let pozneje poročila z bogatim Angle-

žem. Med potjo so nam v prav dobri angleščini razlagale in razkazovale različne naravne zanimivosti, zlasti kraj, kjer so se svoječasno nahajale znamenite »bele in nageljnasto-rdeče terase«, usedline, oziroma raztopine, ki so jih bili po teh krajih zapustili gejzirji pri svojih neštevilnih izbruhih. Sedaj jih ni več; zadnja erupcija sedaj mirujočega vulkana Tarawera je vse te lepe naravne tvorbe docela uničila. Po daljši pešhoji in vožnji v čolnu preko jezera Tarawera smo dospeli do cilja, do žrela znamenitega gejzirja Waimangu, iz katerega vse puhti in se kadi.

Žrelo samo se nahaja med skalovjem, ki se na najvišji strani dviga do 150 m visoko. Odprtina ima ovalno obliko ter meri v eni smeri okrog 130 in v drugi do 80 m. Ta gejzir je primeroma mlaj, kajti nastal je šele leta 1900. V tem vulkanskem terenu je namreč vedno dosti sprememb in močni izbruhi včasih odnesejo celo stran hriba, tako da nastajajo pogosto novi gejzirji, stari pa izginjajo in ugašajo; na poti smo imeli priložnost opazovati, kako take prvotne, od vode krasno izgledane formacije skal polagoma zagrinja preperelo lesovje, vejevje in listje na novo se porajajočega gozda. Ob aktivnem, delujočem gejzirju Waimangu pa je vse pusto in prazno, tu ne opaziš drevesa ne grma ne slišiš petja ptic in ne glasov kake druge živali.

Z velikim zanimanjem gledamo ta velikanski kotel temnozeleno, kipeče, v soparnem dimu se nahajajoče vode pred seboj ter poslušamo razlago nekega »uradnega« vodnika, ki se je zdajci pojavil v naši bližini in začel tolmačiti delovanje gejzirjev. Notranjščina zemlje je raztopljena in skozi različne odprtine in razpoke prihajajo na površje vroči plini, ki segrevajo vodo, da se tvori para, ki se polagoma nabira pod vodo ter meče v zrak večje ali manjše množine gornjih vodnih plasti. Tako nastane izbruh gejzirja. Nato se voda zopet pomiči in igra se pričena znova, seveda v nerednih presledkih. Radovedni smo bili, če bo hotel gejzir delovati tudi nam na

čas. Precej dolgo smo čakali zastoj in jeli že obupavati. Kar se nenadoma zaslisi neko votlo bobnenje in z veliko silo se poženejo v zrak mogočne množine vode, najmanj kakih 100 do 150 m visoko. Jedro tvori temnejši stožec, ki ga na vseh straneh obdaja široka, bela meglena sopara; jedro se neprestano dviga in pada. Brzo odprem svoj ročni fotografski aparat ter skočim nekoliko nazaj, da bi dobil pravo razdaljo, vendar sem ujel na ploščo le nekaj megleni preostanek, oziroma naknadni učinek vsega izbruha, tako da se je videl na izgotovljeni sliki le nekaj dim, prihajajoč iz gejzirjevega žrela. Pripovedovali so mi, da je ob najmočnejšem izbruhu ta gejzir dosegel že 350 in celo 400 m višine, na širino pa okrog 300 m, a to so le bolj redki slučaji in vobče smo z današnjo »predstavo« že mogli biti zadovoljni.

Na povratku proti Rotorui smo si ogledali še razne ostanke starih gejzirjev, manjše naravne vodomete, žrela v obliki velikih širokih loncev, polna kipečega vulkanskega blata, različne naravne pihalnike, iz katerih sika sopara ali se vali dim, poleg tega pa nam je žvepleni vzduh še dodatno potrjeval, da smo nekako v neposredni zvezi s spodnjim svetom. Zato se nismo čudili, če je ljudska maorska fantazija neko staro žrelo, ki ima precej divjo obliko ter iz mnogobrojnih lukenj in odprtin stalno izpušča precejšnje množine po žveplu dišeče sople, krstila za »vragovo pihalno luknjo« (devil's blow hole). Na obisk Waimanga pa so vse izletnike še dolgo spominjale njih srebrne ure in verižice, ki so od žveplena vzduha precej počrnele.

V tem vulkanskem kraju se prav pogosto pojavljajo potresi, navadno vsakih par dni, kakor so sploh potresi v Novi Zelandiji nekaj čisto navadnega. Tudi ob tedanjem obisku smo ga čutili skoro vsako noč, a ker sem bil od hoje vedno precej utrujen, se nisem zanj veliko zmenil ter sem slišal o njem navadno šele drugo jutro; samo enkrat so me okrog polnoči zbudili ljudje, ki so vznemirjeni tekali v nočnih oblekah po hod-

nikih in stopnicah našega gostišča Brent's Bathgate House. Pa so se kmalu pomirili. Ker so stanovanjske hiše skoraj brez izjeme lesene, ni prav za prav zaradi potresov nobene nevarnosti, a nervozne ljudi je kljub temu težko potolažiti.

III.

(Maorska hiša. — Stari časi in običaji. — Narodna poezija. — Nova družba. — Nazaj v Auckland.)

Ker sem že bil v središču maorskega življenja, sem se napofil po raztresenem selišču, želeč videti kake nadaljne zani-

mlada Maorka, Miss Miri Poroa se je imenovala, govorila dobro angleščino, katere se je naučila v šoli v bližnjem mestu, smo se zapletli v razgovor. Ženski sta me povabili celo v hišo, ki je bila seveda lesena in ob straneh opletena z ličjem ter okrašena ob stenah in po odprtem stropu z lesenimi rezbarijami, v katerih je glavni motiv maorski bog z velikimi izbuljenimi očmi, po imenu Tiki, ter različni spiralni zvitki v črtah, kakršne so svoječasno služile divjakom za podlago pri tetoviranju. V kotu je stal posnetek znamenitega bojnega čolna in

Značilna (že nekoliko »civilizirana«) maorska hiša, okrašena spredaj z raznovrstnimi rezbarijami, s ponavljajočo se podobo boga Tikija, ki se vidi posebno dobro vrh strehe z bojno sekiro v rokah. Pred hišo Miss Miri Poroa.

Fotografiral Fr. Miklavčič.

mivosti. Ustavil sem se pred neke vrste boljše zgradbo v domačinskem slogu. Na pragu je sedela mlada maorska deklica z razpletenimi lasmi, stara kakih 16 do 17 let. Zdelo se mi je, da bi vse skupaj dalo lepo sliko, zato sem hotel dekleta fotografirati, toda naletel sem na odločen odpor. Šele ko je prišla iz hiše tudi njena mati, sem z njeno pomočjo dobil končno potrebno dovoljenje. Ker je

lepo izrezljano staro kopje; poleg njega je na steni visel star poglavarški plašč iz novozelandske konoplje ali formija. Po tleh so bile razgrnjene iz preprostega ličja in formija spletene preproge, drugače pa sem opazil v sobi tudi nekaj čisto evropske oprave: mizo, stole in blizu okna pravi pravcati evropski piano, kar me je zelo začudilo.

Pogovarjali smo se o starih časih in

običajih, o maorskih poglavarjih (rangatira) ter o svečenikih (tohunga), ki so si znali zavarovati svoj položaj s pomočjo različnih vraž, posebno tako zvanega mističnega tapu, kar pomeni sveto, prepovedano, nedotakljivo. Kar je bilo tapu, tega se ni smel nihče dotakniti, ali vsaj za neko dobo ne. Govorili smo o njihovi zgodovini, kako so Maori pred tolkimi stoletji prišli od nekod čez Pacifik, o njihovih medsebojnih bojih, o njihovih pravljicah in narodnih pesmih. O nekdanjem ljudožrstvu si nisem upal veliko povpraševati, pač pa so mi misijonarji pozneje povedali, da to menda ni izviralo toliko iz divjaštva kot radi nedostajanja druge mesne hrane.

Tako so se tu dosti zanimivo mešale stare maorske šege z novimi angleškimi običaji. Ljubeznivi gostiteljici sta mi servirali celo angleški popoldanski čaj (afternoon tea) in na mizi se je poleg bi-

skvitov in kruha s sirovim maslom oblastno šopiril v tej nekdanj divjaški okolici celo pravi pravcati angleški »cake« (neke vrste torta). Vse to je pač posledica velikega turistovskega prometa v pokrajini gejzirjev.

Zatem je naša maorska gospodična sedla k pianinu ter brzo dokazala, da je tudi v glasbenem oziru bila ena najboljših gojenk samostanske šole v bližnjem mestecu. Maori so sploh zelo muzikalni ter imajo krasen glas za petje, česar bi o belih kolonijalcih ne mogel trditi. Prosil sem jo, naj mi zapoje kaj originalnega in hitro je poiskala v svoji zbirki staro narodno pesem s tekstom v maorskem in angleškem jeziku; za spomin sem jo potem prepisal ter jo prosto prevedel tudi v slovenščino. Tu sledi par kitic v blagoglasni maorščini, nekoliko težji angleščini in pa slovenski prevod celotne pesmi.

Zapuščena.

(Maorski original.)

Whakepukepuke ai au-e!
Te Roimata i aku kamo,
He rite ki te ngaru
Whati mai waho-e!

Taku turanga ake
I te take o te rata,
Ka titiro atu
Ki te akauroa-e!

(Angleški prevod.)

Like a flood, ah me!
The tears flow from mine eyes;
They burst like ocean-waves
Breaking yonder on the shore. Ah me!

Lonely I sit
Beneath my »rata« tree,
Gazing, ever gazing
Upon the long sea-strand. Ah me!

Slovenski prevod bi se glasil:

Nalik strašne povodnji
teko solze iz oči,
zaganjajo se divje
ob skalnate čeri.

Turobna, zapuščena
tu klonem ob drevesu,
po bregu morskem gledam,
utehe ni očesu.

Kot cvetko divjo v gozdu
me stresa moč viharja,
zastonj tolažbe iščem
kot ladja brez krmarja.

Nekoč ljubav blažeča
me v san je zazibala,
a zdaj je daleč sreča
in sama sem ostala!

Gladko in gibčno so drseli dekličji prsti po klaviaturi in skoraj jezno je pritiskala na pedal, ko je hotela naznačiti vihar. Pela je z vidnim občutkom in razumevanjem. Nisem vedel, ali naj se čudim njeni spretnosti ali pa izravnujočemu vplivu moderne kulture, ki danes že objema najzadnje dele sveta. Zanimiva vsebina pesmi, polna krepkih prispodob iz narave, pa mi je pokazala, da smo si v čuvstvovanju in poeziji ljudje najrazličnejših plemen drug drugemu precej bližji kot se to dozdeva povprečnemu človeku. Poezija Polinezijcev, t. j. Maorov, Samoancev, Tongancev itd. je tako interesantna in polna romantike, da bi jo bilo vredno globlje proučevati.

Ogledal sem si še zanimivo katoliško cerkvico, ki so jo zgradili misijonarji sv. Jožefa iz Millhilla (pri Londonu), večinoma krepki in podjetni Nizozemci, ki se ne ustrašijo nikakega dela ter v slučaju potrebe radi primejo tudi za sekiro in lopato.

Čas je hitel in treba je bilo misliti na odhod, a vračati se po isti poti se mi je zdelo nekoliko dolgočasno, zato sem iskal primerne družbe, s katero bi se mogel vrniti po reki Wanganui in potem v Auckland po morju, vzdolž obali. Sreča mi je bila mila, brzo sem staknil pravega Evropeca, namreč inž. viteza Fedorovicza, Poljaka, ki se je tudi mudil v tej okolici na oddihu s svojo ženo, rojeno Alzačanko, tako da smo se potem mogli prav imenitno zabavati v angleščini, francoščini, nemščini in neke vrste panšlovanščini. S potniškim avtom smo odrinili proti jugu ter mimo velikega jezera Taupo dospeli v mesto Taumanurui, oddaljeno kakih 100 angl. milj od gejiirske pokrajine. Vsem tem krajem so Angleži pustili prvotna blaglasna maorska imena. Na levi smo pustili ob strani znamenita, sedaj že skoraj popolnoma ugasla vulkana Tongariro in

Ruapehu (zadnji visok 9197 čevljev ali okrog 3000 m, pokrit tudi poleti z belim snegom).

Pri mestu Taumanurui smo prišli do 144 milj dolge reke Wanganui, ki se naziva novozelandski Ren ter se izliva v morje na zapadni strani Nove Zelandije. Prestopili smo na majhen rečni parnik, ki pa je imel precej težko in nevarno pot, kajti reka je vsa polna brzic, krivulj in ovinkov, vodi pa po krasni, divjeromantični deželi, skozi skoroda neprodiren pragozd, zadnje zavetišče znamenitega kivija, ki ga je danes že silno težko dobiti. Le malokod smo opazili kako primitivno maorsko selišče; nekatera pa imajo prav interesantna imena, eno se n. pr. imenuje Jeruzalem; tu delujeta, kot so mi pripovedovali, dva francoska misijonarja. V gornjem teku reke smo videli krasne slapove pritoka Ohura in malo niže neke vrste turistovski hotel v obliki ladje, zasidrane na reki (house boat), ker menda ni bilo primernege mesta za zgradbo hiše na obali. Zanimiv izletniški kraj je Pipiriki, kjer smo se za kratek čas ustavili v udobnem hotelu. Blizu izliva reke Wanganui leži zelo živahno manjše mesto enakega imena in tu je našega poljskega inženirja že čakal njegov privatni avtomobil, ki nas je skozi zeleno provinco Taranaki brzo pripeljal v mestece New Plymouth, pod mogočnim, vedno z belo sneženo kapo pokritim Mount Egmontom, ki se dviga svojih 8267 čevljev (okrog 2700 m) nad morjem. V Plymouthu sem se ločil od prijatelja Fedorovicza, ki je stanoval v bližini mesta in se bavil s pridobivanjem petroleja.

Po približno dvanajstrurni vožnji na obrežnem parniku sem se zopet povrnil v severno novozelandsko prestolico. Od tedaj je minulo že precej časa, a moji spomini na lepi novozelandski izlet so še danes ropolnoma sveži.

M. Š.:

Naša vožnja iz Ljubljane do Krškega.

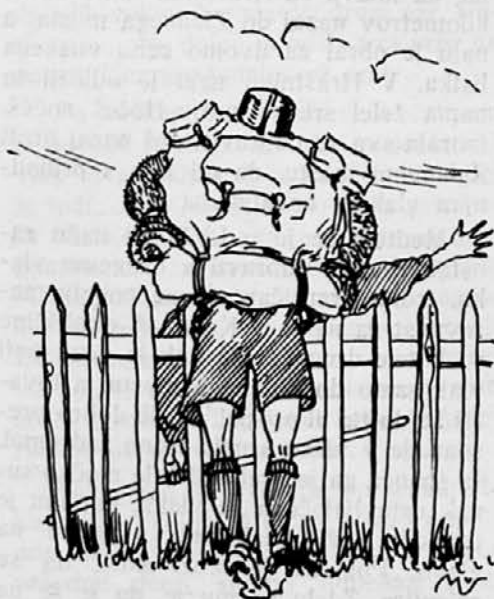
Trije Ljubljančani smo se domenili, da odrinemo po ovinkih in etapah k Jadrani, tako da jo potegnemo prvi dan z vlakom do Krškega, odkoder bi nato peš nadaljevali pot čez Gorjance. Ko so bile tridnevne priprave končane, smo določili odhod za naslednji dan z vlakom ob četrta na šest zjutraj.

Drugi dan je pa kazala ura že dokaj čez pet, ko sva se sešla na kolodvoru samo dva namesto treh. Od vlaka se nisva nadejala tolike uslužnosti, da bi čakal, kdaj se bo naša družba blagovolila zbrati polnoštevilno, zato sva se odpeljala brez tretjega tovariša, ne vedoč, kakšna usoda ga je zadela. V vlakku sva začela sicer pregledovati vozove v tihem upanju, če morda ne sedi tovariš v kakem kotičku, toda kmalu nama je sprevodnik prijazno svetoval, naj izstopiva, če se hočeva sprehajati. Hudovaje se na sprevodnika, posebno pa na tovariša, češ, čemu obljublja, ako ne ve, kako se potuje, sva sedla k oknu, kjer nama je porajajoči se solnčni dan kmalu prepodil hude misli. Vlak pa se je pomikal od postaje do postaje proti Zidanemu mostu.

Pozneje, ko smo se vendarle sešli, povedal bom še kako, nama je tovariš pripovedoval, da ni mogel oditi pravčasno od doma radi neklih neurejenih notranjih razmer. Vso tisto noč mu te nesrečne notranje homatije niso dale miru in so se vsaj malo utrdile šele pozno zjutraj.

Tedaj je nesrečni tovariš hitro pobasal prtljago, odhittel na cesto in sedel na pločnik, da bi počakal na odrešilni tramvaj. Toda ljubljanski tramvaj ima to lepo navado, da še vedno sladko spi, ko so že davno vsi pošteni ljudje pokonci, kar je tovariš tudi kmalu spoznal. Oprijel se je tako še edine rešilne bilke in stekel peš na kolodvor, a vlak mu jo je pobrisal baš pred nosom. Nekaj časa je buljil za njim čez ograjo,

nato pa se je vrnil domov z namenom, da se s prvim vlakom pripelje za nama.

Nekaj časa je buljil čez ograjo...

Sedaj pa dalje! V Zidanem mostu je bilo treba prestopiti in časa sva imela dovolj, da sva se lahko pokrepčala s pripravljenim zajutrkom. Zdajci se je od nekod začulo: Zagreb prestopiti! Zadrta sva se v najbližji voz in se prešerno usedla v prazen oddelek. Vlak se je počasi premaknil čez most in se kmalu zopet ustavil. Vlaki so v Zidanem mostu sploh jako v škripcih, kako bi se drug drugemu izogibali, zato se sprehajajo sedaj tja, pa spet nazaj. Tudi mi smo se kmalu zopet znašli tostran mostu na kolodvoru. Pošalil sem se, da nas bodo potegnili končno še nazaj v Ljubljano. Tedaj se je vlak spet premaknil in začel voziti z vedno naraščajočo hitrostjo. Ali kaj je to? Ali se nisva baš prej peljala tod mimo? Čudno nama je zagomazelo po životu, sklonila sva se skozi okno in zagledala prav

pod nama napis: Maribor — Ljubljana gl. k. Torej sva se res vračala proti Ljubljani!...

Kar je, je, potolažila sva se s smehom. Kmalu pa se je smejal namesto naju sprevodnik, ki nama je sicer dejal, da imava od Hrastnika samo devet kilometrov nazaj do Zidanega mosta, a naju je obral za dvojno ceno voznega listka. V Hrastniku naju je odložil in nama želel srečno pot. Hočeš nočeš, morala sva se odpraviti peš nazaj proti Zidanemu mostu, da od tam s prihodnjim vlakom nadaljujeva pot.

Medtem se je v Ljubljani najin zastali tovariš odpravil k drugemu vlaku, trdno prepričan, da se popelje naravnost za nama v Krško. A okoliščine so hotele drugače: že itak je vozil tisti vlak samo do Zidanega mostu, a tovariš še do tja ni prispel. Ne še dobro prespan, je v vlaku kmalu trdno zadremal. Iz spanca ga je prebudil šele močan sunek ustavljanja vlaka, kar mu je posadilo težki nahrbtnik s police na glavo. Pogledal je skozi okno, da se orientira. Zdelo se mu je, da je že na cilju, v Zidanem mostu. Pograbil je nahrbtnik in palico, zalučil oboje iz že pomikajočega se vlaka ter se še sam pognal za njima. Zaneslo ga je in kar raztegnil se je po trdem peronu ter se komaj ubranil pred železnim kandelabrom. Ko je zbral vse stvari in misli, je spoznal, da je pozabil v vlaku pelerino, ki je sedaj kot tretja pričela svoje lastne avanture. Da bi se nesrečnica ne izgubila v neznanem ji svetu, se je odpravil tovariš k službujočemu uradniku ter ga naprosil, naj telefonira ponjo v Celje. Uradnik se je začudil, zakaj naj telefonira v Celje in omenil, da bo telefoniral rajši v Zidani most. Sedaj šele se je tovarišu posvetilo; z grozo je spoznal, da se je strahotno zmotil in da je namesto v Zidanem mostu izstopil v — Zagorju! Melanholično je sedel na nahrbtnik in uradnik mu je prijazno svetoval, naj čaka pet ur na popoldanski vlak!

Bilo je okrog pol desetih dopoldne, ko sva se s tovarišem napotila od Hrastnika proti Zidanemu mostu, na pot polno prebridkih razočaranj. Bil je vroč julijski dan in od nikoder ni hotelo biti prijaznega oblačka, ki bi zakril sonce, vedno huje pripekajoče v sotesko. Nepremajhna prtljaga se je pričela uveljavljati in vedno teže pritiskati na ramena in hrbet. A kdo bi si bil tudi mislil, da bo treba hoditi peš tam, kjer vozi vlak!

Pot se je prijazno vlekla ob železnici in drevesa so stala vedno tako, da so metala senco v občestni jarek. Vsa

Vlak je naju prehitel in izgubil za ovinkom... utrujena sva molče korakala po poti. Tedaj sva začula za seboj ropotanje, prikazal se je vlak, naju prehitel in izgubil za ovinkom.

Skoro naju je zgrabila jeza. Lahko bi bila počakala v Hrastniku in se udobno popeljala v Zidani most, tako pa sva v strašni vročini stala sredi poti in zijala za odhajajočim vlakom. Toda danes je šlo vse narobe. Vdana v božjo voljo sva koracala naprej in bližalo se je poldne. Pred nama se je pojavil brezkončen klanec, ki naju je vodil vedno višje in višje. Od nikoder ni bilo kakega rešilnega voza in s težavo sva sopihala proti vrhu, kjer se je cesta zopet začela spuščati navzdol. Seveda je prišel baš tedaj voz, ko ga ni bilo treba; navzdol bi že itak ne šlo težko. Vendar sva poprosila in naložila, kmalu smo bili v Zidanem mostu.

Poldne je odbilo in treba je bilo misliti na kosilo. Voznik nama je pokazal strmo pot do prijazne hišice, ki se je dvigala v pobočju nad postajo. Dvignila sva se do nje in sedla na verando. Takoj se je pojavil suhljat možic in ko sva mu objasnila, da bi želela malo mleka, je zaklical omalovaževalno v hišo: »Stara, imaš kaj mleka?«

Na pragu se je prikazala »stara« ne preskromnih dimenzij, naju premerila od nog do glave in končno nekako zadržično izjavila, da nimajo pri hiši nič mleka.

Naročila sva si torej sira in vode in ko nama je stari možic postregel, je prisedel k najini mizi in začel pogovor.

»A,« je pričel s tem, da je to otvortveno besedo močno zavlekel, »če dovolite, če smem vprašati, a, odkod pa ste?«

Komaj sva ga prepričala, da nisva iz Celja in da ne greva na Kum, temveč iz Ljubljane v Krško.

»A, iz Ljubljane? No prav, prav!« In začel naju je ogledovati. Opazil je zeleno vrstico za piščalko in se je začudil.

»A, čemu imate pa to?«

Pojasnil sem mu, a mi ni verjel. Menil je tudi, da smejo take piščalke in vrvice nositi samo dobri strelci pri vojakih, kakor jo je bil nosil on takrat, ko je služil cesarja.

Prijazni mož naju je kmalu spravil v dobro voljo, morda prav zato, ker nama ni kaj prida zaupal in ne verjel najinim odgovorom. Tako mu ni šlo v glavo, da potrebujeva menažne skodelice, pritrjene vrh nahrbtnika, za kuhanje jedi na prostem in kar uezil se je, ko sva mu povedala, da nama rabi zakrivljeni nož za sekanje drv. Trdil je, da ga hočeva v svoji objestnosti samo »farbati«.

Končno sva plačala sir, se poslovila in odšla na postajo.

Do vlaka je bilo še dobri dve uri. Utrujena od dnevnih vročin sva sedla

v prazno čakalnico, ki pa se je začela kmalu hitro polniti. Klopi so zasedli sami Bosanci, kljub vročini zaviti v debelo obleko od glave do nog. Toda kmalu je postalo menda tudi njim prevroče. Z lenimi kretnjami je sedaj ta sedaj oni sezul najprej težke čevlje, nato prvi par debelih volnenih nogavic, drugi par, tretji par ... Ne dolgo in odšla sva rajši na peron, kjer je vladal svež zrak ...

Po mukepolnem peturnem čakanju je odrešil tretjega tovariša popoldanski vlak in ga odpeljal iz Zagorja. Izvedel je tudi, da so medtem pobeglo pelerino že poslali iz Zidanega mostu nazaj, a jo pomotoma izvagonirali v Hrastniku. Mislili so namreč, da je pelerina najina, ker so naju prej videli oditi peš proti Zidanemu mostu. Ko se je torej spotoma pojavil njen pravi lastnik, mu je niso hoteli izročiti. Vlak pa ni čakal in pelerina je ostala v Hrastniku.

Tako smo se vsi trije po težkih izkušnjah vendarle končno pozno popoldne sešli v Zidanem mostu in se, brez pelerine sicer, srečno odpeljali proti Krškemu. Dospeli smo tja ob petih zvečer namesto ob devetih zjutraj in se ustavili v Turnskem parku, kjer so taborili že par dni naši drugi tovariši. Sprejeli so nas s kislimi obrazi, češ, vročina je pasja, Sava je pol ure daleč in kraj sploh nič pripraven za taborjenje. —

Tako se je zaključila prva etapa našega potovanja po ovinkih od Ljubljane do Jadrana, za nas še dovolj povoljno, drugače pa za nesrečno pelerino. Maščevalo se ji je, ker je hotela sama v neznan svet in tako revica kmalu ni vedela ne kod ne kam. Nekaj časa so jo pošiljali za nami iz kraja v kraj, toda ko nas ni mogla dohiteti, so jo kratkotalo odpravili nazaj v Ljubljano, tako da ni nikdar ugledala sinjega morja.

Sedaj pa še nekaj. Naj kdo verjame na vraže ali ne, pozneje smo ugotovili, da je bil tisti nesrečni dan — petek tri-

najstega julija. V pripravah smo bili pozabili na datum in se nismo izognili nesrečnemu dnevju in nesrečni številki, kar se je nad nami bridko maščevalo.*)

*) Slovenec je v št. 86, dne 16. apr. t. l. poročal o podobni smoli nekega popotnika, ki je na potu iz Ljubljane, nameraval izsto-

piti v Hrastniku, pa se je odpeljal — proti svoji volji sicer — v Zidani most in odtod spet nazaj v Ljubljano in še enkrat v Zidani most, odkoder je moral oditi peš domov v Hrastnik. Tako se je vozil sem in tja od šestih zvečer do ene ponoči. — M. Š. je s svojima tovarišema doživel tu čpisano dogodivščino seveda mnogo prej, namreč julija lanskega leta. — Op. uredništva.

MAGAJNA BOGOMIR:

Pastir.

Tine Strnad se je vrnil iz prve gimnazije na počitnice. Bil je to nekak čuden dogodek za vas. Vsi so vedeli, da je napravil z odliko. Prihajali so stari in mladi v hišo in mu stiskali roko, gospodarji bradati in mamice dobrodušne, lepa dekleta — pevke na koru in celo fantje. Le nekdanji tovariši, pastirji še sedaj, s katerimi je preživel otroško dobo in več let na gmajni, so se ga ogibali plašno. Tine je postal gospod. Pastirji so se zavedali tega, zavedal se je tudi Tine. Prve dni sicer ne, kajti obdržal je le v spominu, da je bilo v mestu še sedem

je zgodilo kmalu, da ni pozdravil tovariša na cesti radi tega, ker ga ta, dasi iz plašnosti, ni pozdravil prvi.

Toda tedaj se je zgodilo nekaj drugega. Bilo je v zgodnjem jutru v štirinajstem dnevju počitnic. Tine je bil še v postelji. Pravkar je odprl velike plave oči in gledal mater, ki se mu je bližala z ljubeznivim nasmehom. Prav zagotovo je pričakoval, da ga bo, kakor vsako jutro, pogladila tudi danes po kodrih in ga vprašala, če želi mleko ali kavo. Toda glej, mati se je ustavila ob njem in ga prijala za roko.

»Tine, pastir je zbolel. Vročino ima in trese se. Danes boš gnal ti namesto njega na gmajno.«

Sin je strmel začudeno v mater.

»Jaz?«

»Ti! Vprašati sem hotela druge pastirje po hišah, pa so odgnali že vsi. Kar vstani!«

»Pa bi dali jesti kravam doma.«

Mati se je nasmehnila.

»Sena je bilo letos malo radi suše. Še tako ga bo treba kupovati kljub otavi. Mi pa potrebujemo denar zate.«

Tine se ni obotavljal več. Vstal je in se napravil. Kave niti pokusil ni. Vsa njegova zgradba o lastni veličini se je v hipu podrla. Najsramotnejše na svetu je biti pastir. Najslabšim v razredu so profesorji priporočali gmajno in krave. Tovariši iz mesta so deželane zmerjali s pastirji.

Jože Zemljak, VIII. gimn. razred: **Blatna vas.**

letnikov nad njim, vsak letnik ponosnejši, vsak letnik večji in v mestu se je zdel Tine kaj majhen proti njim. Toda v vasi je polagoma spoznaval, da je on nekaj izrednega. Odtod še pred njim nihče ni študiral. Tako se

Z grenkostjo v srcu je odpel verigo z vratu velikega in malega vola, z junca Mukija, z Liske in Rjavke ter s telička Črnca, ki je hodil letos prvič na pašo.

Nato je stopal on, v razredu prvi v jeziki, prvi v naravoslovju, računstvu in drugih predmetih, s sklonjeno glavo za čredo in komaj zadrževal solze. Ni se ozrl v mater, ki jo je ljubil sicer in se je sedaj smehljala na vratih za njim.

Srečavali so ga ljudje, ki so šli za svojimi opravki in ga pozdravljali z dobrohotnim smehom. On pa je videl v tem zloradost in je odzdravljaj molče. Srečala ga je gospodična Vikica Osočnikova in ga pobožala po licu. Njega pa je bilo sram. Tako majhen je še, da ga boža učiteljica. Nasproti so mu prišli letoviščarji. Proti planinam so hoteli: »Kje je najbližja pot na goro, ti lepi pastirček?« »Študent sem, študent,« je hotel zakričati, pa se je zbal, da bi se mu smejali. Berač Julče, ki je sedel na obcestniku je zaklical veselo. »Tako je prav, Tine! Gospoda naj se ne sramuje dela!« Tine je prebledel. Umril bi v sramoti, tako mu je bilo v srcu.

*

*

*

Čudovito lepa je gmajna na Osojah. Ni solnca sicer tam, a trava se dotika skoraj kolen in je prepolna zvezdastih zlatih. Tu in tam raste samotni grm. V jutru še krožijo meglice krog teh grmov in se dvigajo tiho, tiho, visoko do samih nebesnih sinjin. Pa še lipa se košati sredi rebri, v sredi julija prepolna cvetja, medu, dišav, čebelic in čmrljev in tihe, tihe muzike, ko da igra nevidni zbor med cvetjem in zelenjem. Ni gledal niti poslušal. Legel je v travo in zastrmel v nebo. Čudne slike so potovale skozi dušo. Najprej mesto, lepo razkošno, z godbami po cestah, potem ponosni sošolci iz mesta, ki so nosili desetkrat lepše ovratnice ko on in se hvalili, da so najboljši v plavanju, najslavnejši

v brcanju in metanju žoge. Nekateri so že poznali tenis in znali voziti kolo. Drugi so igrali gosli. Zidar in Manfredo sta sedela vsak teden v gledališki loži in nista mogla prehvaliti sebe v ošabnem zanosu. Njemu pa vse to ni bilo dano. In sedaj je spet pastir na Osojah in rajši bi se v zemljo vdrl, ko da bi ga videla Zidar in Manfredo.

Tom. Štrukelj, VIII. gimn. razred: Ob Savi.

Vedno huje mu je bilo v srcu, nazadnje se je razjokal glasno ter stisnil čelo v travo. Ležal je dolgo. Medtem pa se je pasla Liska proti lipi. Izбирala je travo, najslajšo le in odrivala z gobcem rože. Kaj bi Liski rože! Zamaknjena v pašo, se je pripasla do dečka in začudeno dvignila glavo, ko je videla zlate kodre med travo. Nato je polagoma bližala gobec tisti tako majčkenu glavici človeka, ki je bil otrok še, pa tako dolgo njen pastir prejšnja leta in je ni tepel nikdar, ter pričela lizati tiste zlate, zlate kodre. Tine se je dvignil sunkoma. Zagledal je gobec, velike, strmeče oči nad seboj. Kri mu je udarila v glavo. Stisnil je prste v pest in udaril z vso močjo v velike nosnice. Liska je zamomljala plašno in zbežala proti čredi nazaj.

Takoj nato ga je zaskelilo v srcu. Spomnil se je, da je udaril Lisko prvokrat. Tri leta jo je pasel nekoč. Bila je vročina in Liska je bezljala, pa je ni tepel. Zahotelo se ji je detelje. Šla je v škodo. Mati je povrnila škodo, on je bil kaznovan, Liske pa ni tepel. Najlepša je bila med govedom na gmajni. Nekoč ji je zvonec

obesil, ki so mu ga zavidali pastirji in krmil jo je včasih s kruhom, ki ga je nosil za deseto in peto uro s seboj. Oponašal je mukanje včasih in le Liska je dvignila glavo ter mu odgovorila in puhala potem soparo iz velikih nosnic.

Koncem počitnic pa bodo prodali Lisko, je rekla mati, da bo on preskrbljen za drugo leto. Bridko se mu je storilo. »Tepeš jo, ona pa te bo redila. Morda pridejo na vrsto še

Leon Kavčič, VIII. gimn. razred: **Dijak in knjiga.**

Rjavka, junec in teliček Črnc, ki tako radostno skače po rebri. Gospod, zato, da bo gospod, ki ga bodo pozdravljali vaščani, pred katerim se bodo odkrivali pastirji.

Pa pravijo, da je bil Gregorčič pastir in morda celo Prešeren. Začel je premišljevat.

Njegovi tovariši na gmajni? Boje se ga radi tega, ker mu je določeno postati gospod! Ko pa ne bodo pastirji več, bo njihova pot v Ameriko, v Kanado, Argentino, v tovarne in še v trboveljske rove. Razkropili se bodo kot čreda in za nobenega izmed njih ne bo muzike po vrtovih, gledišč in nogometa. V bedo in brezupje bodo odhajali vsak svojo trnjevo pot, vsak v svojo smer kot razkropljena čreda.

Misel je šla Tinetu v daljno bodočnost in se mu spovračala spet v sedanost. Menil je, da sliši govoriti svoje včerajšnje tovariše in tovarišice.

»Igrali smo s teboj Lojzek Tomažinov, Janko Hostnikov, Majdica Svetelova in drugi, ti pa hodiš sedaj z dvignjeno glavo, zato, ker se je iz ljubezni odločila mati, da žrtvuje zate Lisko, polje do hiše in sebe.«

V lipi je igrala muzika tiho, tiho, nič kričeče kot v mestu. Igrala je iz dela, in čebelic sto in sto. Vse so pa kot ena in med ene je tudi med druge.

Tine je mislil pod visokim belim čelom. Iz gmajne se je porajala misel, zanj vsa nova in lepa, misel o pastirju, ki je velik in vendar ni gospod. Na zlate kodre se je usipal zlati prah iz cvetja, z lipe.

»Liska, Liska,« je zaklical, Liska je dvignila glavo in prikimala zadovoljno.

»Popoldne pa bom gnal na Močila, kjer pasejo Lojzek, Janko in Majdica in drugi. Pripovedoval jim bom iz šole in knjig veliko, veliko.«

Opoldne je obiskal bolnega pastirja Pavleta, ki je ležal v vročici. »Glej, Pavle, zlatič sem ti prinesel z gmajne, po kateri ti je gotovo dolgčas. Popoldne pa pozdravim tovariše. Pasel bom jaz zato, da se pozdraviš, več.«

Pavle se je nasmehnil. Dobre oči študenta so se spojile z očmi pastirja tiho, tiho.

I. DOLENEC:

Iz sklepne konference.*

Dramatičen prizor.

O S E B E:

Ravnatelj.		
Profesor Osat	}	člani učiteljskega zbora.
» Korenina		
» Mravlje		
» Kosmač		
» Dobroslav		
» Oster		
» Puntar		
» Pevec		

K r a j: Konferenčna soba III. državne realne gimnazije v Ljubljani. Č a s: Včeraj.

Ravnatelj: Gospodje, s tem bi bilo redovanje učencev zaključeno. Če se sedaj ozremo na celotni učni uspeh na našem zavodu, dobimo tole sliko: Na zavodu je bilo koncem leta 329 učencev in 130 učenk. Od teh je izdelalo z odliko 11 učencev in 11 učenk ali 4.79 odstotkov, s prav dobrim uspehom 22 učencev in 11 učenk ali 7.19 odstotkov, z dobrim uspehom 104 učenci in 55 učenk ali 34.64 odstotkov, z zadostnim uspehom 73 učencev in 19 učenk ali 20.04 odstotkov, ponavljalni izpit ima 81 učencev in 31 učenk ali 24.40 odstotkov, padlo je 34 učencev in 2 učenki ali 7.84 odstotkov.

Z uspehom ne moremo biti povsem zadovoljni. Smatram, da je uspeh zadovoljiv, ako število učencev z odličnim in prav dobrim uspehom dosega

število učencev z zadostnim in nezadostnim uspehom, tako da je povprečni red približno dobro.

Prihajamo k poslednji točki dnevnega reda. Kakor veste, moramo vsako leto poročati prosvetni upravi, kaj je pouk in vzgojo pospeševalo in kaj ju je oviralo.

Prosim, da se gospodje najprej izjavijo k vprašanju, kaj je pouk in vzgojo pospeševalo. (Prof. Osat dvigne roko.) Besedo ima gospod kolega Osat.

Prof. Osat: Gospodje, s to točko se pač ne bomo dosti zamudili. Navadno se navaja, da je pouk in vzgojo pospeševala dobra dijaška knjižnica in da so se prirejali daljši poučni izleti. Za oboje ni bilo na razpolago primernih kreditov. Pač pa moramo pri tej točki hvaležno omeniti, koliko zmisla je pokazala naša javnost, zlasti še starši nekaterih dijakov za povzdigo našega zavoda. Kot blagajnik podpornega društva za podpiranje ubožnih učencev na našem zavodu poročam, da smo dobili tekom tega šolskega leta daril v skupnem znesku Din 8413.43. Iz te vsote smo nakupili lepo število knjig za podporno zalogo, dali smo manjšo podporo tuintam posameznim učencem tudi v denarju. V nekaterih razredih sta pridno delovali tudi organizacija Podmladka Rdečega križa in protialkoholni krožek ter gojila med mladino zmišljal za skupnost in za splošne človeške ideale. S tem pa, mislim, bi bilo v glavnem naštetu pač vse, kar je pouk in vzgojo pospeševalo. Sicer pa, gospodje, bi bilo treba o tej stvari obširneje govoriti samo tedaj, če bi bili uspehi tako sijajni, da bi se jim mi sami čudili. Toda učni uspehi, kakršni so pri nas in brezdvomno tudi na drugih zavodih, če izvzamemo internate, nam pač dajejo predvsem povod, da razpravljamo o tem, kaj je naše delo oviralo.

*) Ta dramatični prizor so igrali na vidovdanski proslavi dne 28. junija 1928 abiturienti III. drž. realne gimnazije v Ljubljani. Napisan je bil baš v ta namen; zato se nanašajo tudi nekateri podrobni podatki na omenjeni zavod. Spis je hotel učencem in staršem — slavnosti ob zaključku šolskega leta se namreč na nekaterih zavodih udeležujejo tudi starši učencev — tolmačiti stališče šole do nekaterih vzgojnih vprašanj, o katerih se je razpravljalo v naši javnosti v zadnjih letih. Ker prirediteljem vidovdanskih proslav marsikrat primanjkuje gradiva, ki bi bilo primerno za zaključek šolskega leta, smo ponatisnili ta spis z neznatnimi spremembami. (Objavljen je bil v Slovencu z dne 28. junija 1928.) — Op. ur.

Ravnatelj: Želi še kdo besede k vprašanju, kaj je pouk pospeševalo? (Nihče se ne oglasi.) Če ne, prosim gospoda tovariša zapisnikarja, da na kratko ugotovi v zapisniku momente, ki jih je navedel gospod kolega Osat. (Prof. Pevec piše.)

Prihajamo k razpravljanju o činiteljih, ki so ovirali učni in vzgojni napredek ter povzročili, da današnji učni uspehi zaostajajo za uspehi v predvojni dobi. Kdo želi besede? (Prof. Korenina dvigne roko.) Besedo ima gospod tovariš Korenina.

Prof. Korenina: Razlogov, zakaj so učni uspehi na naših srednjih šolah v splošnem razmeroma slabi, je več. Jaz bi naglašal predvsem to, da je dijaški material, ki danes hodi na srednjo šolo, neprečiščen, hočem reči: da

Fr. Jurca, VI. gimn. razred: **Križanje.**

hodi dandanes na srednjo šolo vse vprek, dočim so prej prišli na srednjo šolo res le najboljši učenci osnovne šole. Znano vam bo, kaj pripoveduje Šuklje v svojih spominih: Ko je bil v

sedmi šoli, je bilo izmed 75 učencev samo 9 mestnih otrok; vsi drugi so bili z dežele. Kmet je imel v vsakem razredu ogromno večino. Vsi pa veste, kako previden je kmet, preden da sina v šolo. Nagovarjati sta ga morala domači katehet in učitelj, češ, da bi bilo škoda, če bi fanta, ki ima »betico«, kakor bi rekel Ribničan, ne dal študirat. Tako je prišlo, da je morebiti od 50 učencev osnovne šole prišel samo eden v gimnazijo, da bo »gospod«. Zanimariti se v šoli ni smel, kajti starši so ga vzdrževali le s težavo, če so ga sploh sami vzdrževali in ni bil navezan na podpore. Če je kmet videl, da sin ne uspeva, ni razumel šale: alo, fant, domov, boš krave pasel in gnoj kidal! Danes tega izbora, te silno zdrave selekcije med mladino ni več. Prej je vsaj sprejemni izpit nekaj malega prečistil kandidate za srednjo šolo, danes niti tega ni več. Na srednjo šolo pride, kakor rečeno, vse vprek. Zato pa srednja šola tudi ne more pokazati istih uspehov kakor nekdanj. Tega nismo krivi ne učitelji in ne dijaki, ampak razmere so take, da je pač srednja šola prenehala biti šola za nekakšno duševno elito.

Ravnatelj: To, kar je povedal gospod kolega Korenina, je važen razlog, zakaj sedanja srednja šola ne dosega učnih uspehov iz dobe pred nekaj desetletji. Prosim gospoda zapisnikarja, da podčrta ta moment v zapisniku. (Prof. Pevec piše.) Besedo ima gospod kolega Mravljč.

Prof. Mravljč: Dostavil bom samo neko malenkost, ki je v zvezi s tem, kar je povedal tov. Korenina. Američani, ki so praktični v vsakem oziru, so dosegli tudi na prav zanimiv način, da pridejo v višje šole samo nadarjeni otroci. Imajo posebno metodo, s katero opetovano ugotovijo pri vsakem otroku mero njegove nadarjenosti. Nadarjenost se izraža v številu doseženih točk. Otrok, ki ne doseže 80 točk, gre v šolo za manj nadarjene. Šola za normalno nadarjene je namenjena otrokom, katerih nadarjenost sega od

80 do 100 točk. Posebna šola sprejema zopet otroke, katerih nadarjenost presega to normalno mero, a ne gre preko 120 točk. In potem imajo še posebno šolo za izredno nadarjene otroke. Pri nas pa mora gristi isti oreh žaba in veverica, teči morata enako hitro konj in vol, dvigati morata isto breme palček in orjak. Da to ni nikaka smotrena izraba človeških sil, je jasno. Za mladino in za nas bo velika sreča, kadar se bo uveljavil še pri nas sličen način selekcije učencev. Ko gledam mladino pred seboj in vidim učenca, ki je v šoli ves nesrečen, ker ne more korakati v istem koraku kakor bolj nadarjeni, si mislim: Ubogi fant, kako izvrsten rokodelec ali trgovski pomočnik bi bil ti! In več bi zaslužil nego boš, če boš kdaj postal državni uradnik. Pa-te silijo v gimnazijo — prav kakor če bi mene silil kdo med atlete! Naj ves dan dvigam uteži — atlet pa le ne bom nikdar!

Ravnatelj: Gospodje, jaz porabim vsako priliko, da opozorim starše, katerih otroci vkljub pridnosti ne uspevajo, da danes velja: Učeni stan je zanič'van, in da je vsak stan enake časti vreden, če se ga človek le pošteno drži. Treba se je tu večkrat boriti proti nekemu nekako podedovanemu predsodku, da sem več vreden, če sem slab pisar, nego če sem n. pr. prvovrsten čevljar. — K besedi se je prijavil gospod tovariš Kosmač.

Prof. Kosmač: Gospod ravnatelj je pravkar omenjal starše učencev. Vsi vemo, da so vzgojni in učni uspehi tem ugodnejši, čim tesnejši je stik med starši in učitelji. Moje prepričanje je, da bi se marsikak dijak ne zanemaril, če bi se starši večkrat informirali v šoli, kako napreduje. Razumem, da je staršem zlasti slabih učencev neprijetno prihajati v šolo. Wester pripoveduje v svoji brošuri »Naša srednja šola«, da mu je rekla neka mati, da jo bolj skrbi iti v šolo vprašat radi sina nego k spovedi. (Veselost.) Kakor kmet dostikrat pošlje po zdravnika šele, ko je bolnik komaj še pri življe-

nju, tako prihajajo starši včasih vpraševat šele zadnje tedne, ko je že prepozno. Pomanjkljiv stik med šolo in domom je tudi eden izmed virov učnih neuspehov.

Ravnatelj: O tem smo vsi prepričani. Zato prosim gospode kolege, da store od svoje strani vse potrebno, da bodo starši radi prihajali v šolo. Prav umestno je omenjal gospod kolega Kosmač, kako težka je dostikrat staršem pot v šolo. Prosim, da to vpoštevate in jo staršem čimbolj olajšate. Saj je korist staršev povsem ista kakor naša korist. Tudi v mojo pisarno prihajajo

Leon Kavčič, VIII. gimn. razred: **Tat**.

opetovano starši in obilo prilike imam, da opazujem, s kako skrbjo zasledujejo mnogi starši napredek svojih otrok in kako se žrtvujejo zanje. Prosim vas, da ob umestni priliki opozorite učence

na žrtve staršev in na to, da je hvaležnost do staršev in lepo razmerje do očeta in matere temelj njih sreče v bodočnosti. Posebno lepo nalogo ima tu gospod veroučitelj, ki gotovo opetovano podčrta pri verouku: Spoštuj očeta in mater, da ti bo dobro na zemlji!

Prof. Dobroslav: Gospod ravnatelj, saj jaz to tudi delam. Nekateri gospodje mi skoro zamerijo, da se pri konferencah tako rad potegnem za dijaká. Jaz tega dostikrat ne delam toliko iz usmiljenja z dijaki — prav tisti, za katere se moram pri konferencah najbolj vleči, mi v šoli najbolj nagajajo — ampak iz sočutja do staršev. Žal, da imam dostikrat bore malo uspeha.

Prof. Oster: Prosim besede!

Ravnatelj: Prosim.

Prof. Oster: Gospod kolega Dobroslav, saj vsi vemo, da bi ti najrajši nikomur ne skrivil lasu. Ne smeš pa zameriti, če se ne moremo vedno ozirati na tvoje želje. Naša naloga je, da navadimo mladino, na redno delo in da dosežemo pri mladini vsaj predpisano minimalno mero znanja v vsaki stroki. Tega pa ne bomo nikdar dosegli, če ne bo dijak imel neomajne zavesti: če ne bom vršil svoje dolžnosti, bom padel! S samo dobrotó ne boš vedno prišel do cilja. Včasih je treba tudi malo pokazati zobe. Gotovo je treba mladini marsikaj spregledati — saj smo bili tudi sami dijaki! — a vse ima neke meje. Ne pozabimo, kaj pravi Zielinski: Prelahka srednja šola je socialna nevarnost. Mi smo javnosti, ki šolo vzdržuje in ki pričakuje od nje solidnega inteligenčnega naraščaja, odgovorni za to, da bo mladina dobro vzgojena in da bo tudi res nekaj znala. Ponosni smo bili na priznanje vojnega ministra generala Hadžića, ki je rekel, da prihajajo na častniške šole najboljši gojenci iz Slovenije, ker je srednja šola v Sloveniji najboljša. Gospodje, če hočemo našo srednjo šolo ohraniti na tej višini, potem moramo dosledno zahtevati, da mladina dela, in srednjo šolo tudi — čistiti! Ne smemo gledati samo na to,

da bodo učni uspehi lepi in ugodni na zunaj, ampak glejmo predvsem, da se bodo naši učenci pozneje izkazali v življenju. Sicer bi imeli zelo preprosto sredstvo, da dosežemo tako zvane dobre uspehe: dajajmo dobre rede in izogibajmo se za vsako ceno slabih! Toda ti naši uspehi bi bili Potemkinove vasi in prosim, da tega tudi nikar ne pozabimo.

Prof. Puntar: Gospod kolega, ti tega pač nikdar ne pozabiš! (Veselost.)

Prof. Oster: Toda bojim se, da to pozabljajo drugi!

Več glasov: O, prosim!

Ravnatelj (zvoni): Prosim, nikakega povoda ni za razburjanje! Gospod kolega Oster ima povsem prav, da moramo od mladine zahtevati, da se navadi na resno, pošteno in solidno delo. Če bi šola tega ne storila, bi ne vršila svoje dolžnosti. Odkrito pa rečem, da me veseli, da ima med učiteljskim zborom zastopnike tudi struja, ki se odloči za slab red samo v najskrajnejšem primeru. Tako upam, da bomo v celoti varno hodili po tisti zlati srednji poti, ki združuje pametno strogost in uvidevno prizanesljivost v blagor mladine, ki jo vzgajamo, s tem pa tudi v blagor našega naroda in blagor države.

Prof. Puntar (dvigne roko).

Ravnatelj: Prosim, gospod kolega Puntar!

Prof. Puntar: Gospodje, iskali smo danes vzrokov neuspehov povsod: pri učencih in pri profesorjih; kajti med vrsticami je šlo marsikaj tudi na naš račun. Pozabljam pa pri tem, da je učnih neuspehov sokriva tudi država. Učni načrti se neprestano menjajo, naredba pobija naredbo. Odpravili so sprejemni izpit, uvedli ponavljalni izpit iz dveh predmetov, da imajo leni otroci še več potuhe, in odpravili so šolnino, ki je bila na eni strani pobuda za vestno delo in lepo vedenje, na drugi strani pa nekako čistilo, ki je odstranilo s srednje šole marsikaj, kar je odšlo čisto brez škode. Naj se še tako govori, da šolnina zadene starše, ki so nedolžni,

jaz vendar ostanem pri mnenju, da je odprava šolnine kvarno vplivala ne samo na dijake, ampak celo na profesorje in na starše.

Prof. Dobroslav: Zakaj na profesorje?

Prof. Puntar: Prosim, če vem, da bo dijak moral plačati par sto dinarjev, če bo padel koncem trimesečja, je moja odgovornost za morebiten nezadosten red mnogo večja in se bom takoj od začetka mnogo bolj potrudil, da bom učenca pripravil takoj ob pričetku šolskega leta do resnega dela. Kajti zavedal se bom, kako bodo koncem trimesečja starši pritiskali name, da bi dal učencu zadostno. Če bi bila šolnina, bi se starši mnogo skrbneje zanimali za vsako slabo napredovanje svojih otrok, in sicer vse šolsko leto, ne samo na koncu. Ni sicer popularno, staviti take zahteve, a mi nismo za to tu, da bi uganjali kako demagogijo, ampak za to, da gledamo resnici in dejstvom jasno v obraz. Pouk je po ustavi brezplačen, ni pa treba, da je brezplačno tudi lenarjenje in da ostajajo prav za prav vse nerednosti nekaznovane, če le dijaka ne izključimo.

Ravnatelj: Prosim, da pride tudi to v zapisnik. Gospodom je itak znano stališče naše stanovske organizacije, ki zahteva, naj se učenci, ki ne vrše svoje dolžnosti ali pa zakrivijo hujše prestopke proti disciplini, kaznujejo z denarno globo. V centrali se bodo sicer s tem nazorom šele počasi spoprijaznili, a ugotovimo pa lahko, da prehaja tudi šolska zakonodaja od leta do leta bolj v normalne razmere in da je tako zvana povojna kriza srednje šole v glavnem končana. V zadnjem času čujemo tudi iz Beograda vesti, da je treba uvesti šolnino.

Želi še kdo besede?

Če nikdo, potem smo današnje delo dovršili in s tem bi bila končana zadnja konferenca v letošnjem šolskem letu. Zahvaljujem se vam, gospodje, za delo, ki ste ga opravili v minulem šolskem letu za našo mladino. Dobro vem, da

vaše delo ni lahko, saj sem bil nad dvajset let sam profesor in deloma poučujem še sedaj. Vsako leto naraščajoči naval učencev na naš zavod pa mi priča, da je zavod na dobrem glasu in da nam javnost zaupa. Zato bomo jutri po sveti maši lahko iz srca zapeli: Te Deum.

Pri tem si pa ne morem kaj, da bi ne naglasil, da gre naša iskrena zahvala ob koncu šolskega leta tudi tistemu — hvala Bogu pri nas znatnemu — delu mladine, ki je obiskovala šolo, prežeta z iskreno željo, da bi storila svojo dolžnost v polni meri. Navadno govorimo pri konferencah mnogo več o slabih učencih nego o dobrih. Prav pa je, da se danes z radostjo spominjamo predvsem tudi dobrih učencev in učenk, kajti vsak dober učenec je tako rekoč naš sotrudnik, je naš pomočnik pri našem delu in zato jim gre koncem leta naša odkrita zahvala. — Želim vam vesele počitnice, da se dobro odpočijete v krogu svojih dragih in vrnete čez dva meseca učvrščeni in veseli na svoje delo.

Prof. Dobroslav (vsi vstanejo): Dovolite, gospod ravnatelj, da Vam izrekam kot senior učiteljskega zbora tudi v našem imenu zahvalo za skrb, ki ste jo posvečali vse leto učencem in učiteljskemu zboru. Vse pa, kar ste nam želeli glede počitnic, vertat Dominus in Te!

Ravnatelj: Hvala, gospodje! Konferenca je zaključena.

Prof. Pevec: Ne še! Danes mora slediti oficijelnemu delu še neoficijelni! Ali ne čutite, kako je zavel skozi okno počitniški zrak, zrak prostosti? Dva meseca ne bomo več profesorji, ampak turisti, učenjaki, literati, kmetje, vrtnarji, pevcji — kar pač komu prija! Kolega Oster, boš videl, koliko bolje boš spal, ko se dijaki ne bodo jezili nad teboj! (Veselost.)

Prof. Oster: No, no, mislim, da tudi o tebi ne govore samo slavospevov! (Veselost.)

Prof. Osat: Prav za prav bi bilo treba današnji veseli dan praznovati kje na vrtu pod kostanji — že veste kje. Pa je preveč proti koncu meseca. Obetana regulacija naših plač pa še ni pokazala nikakih uspehov.

Prof. Mravljè: Kaj misliš, da boš jutri popoldne dobil nakazano zvišano plačo, če jo danes časopisje napoveduje? Pa čakaj, brate! Vse pride po časi! (Veselost.)

Prof. Dobroslav: Še mene vsake počitnice pomlade za nekaj let. Včasih se mi zazdi, kakor da sem še na univerzi. Otresimo šolski prah s svojih čevljev, preženimo šolske bacile! Zapoimo pe-

sem akademskih let! Še jaz bom pel s sivimi lasmi pesem mladosti! (Vsi):

Gaudeamus igitur,
iuvenes dum sumus!
Post iucundum iuventutem,
post molestam senectutem
nos habebit humus.

Prof. Oster: Dodajmo vendar še kitico o dekletih! Kolega Dobroslav, kar korajžno jo ureži z nami!

Vivant omnes virgines,
faciles, formosae!
Vivant et mulieres,
tenerae, amabiles,
bonae, laboriosae!

M. PREZELJ:

Kažipot skozi prirodopisno zbirko v ljubljanskem muzeju.

Sedmi in osmi obisk.

Šestkrat smo sedaj obiskali muzej in v teh šestih obiskih zasledili v njem marsikatero žival, o kateri ne bi bili sicer nikdar vedeli, da živi pri nas stalno ali pa da vsaj večkrat obiše naše kraje kot dobrodošel gost. Spoznali smo vse naše najvažnejše sesalce, ptice, plazilce, krkone in ribe, zadnja dva poseta pa bodita posvečena obisku one velike armade živali, ki jih prirodopisci uvrščajo med brezvretenčarje.

Mahnimo jo naravnost v četrto dvorano, ki je domovje malodane vseh v muzeju zbranih brezvretenčarjev. Tudi tu ne skakajmo in ne begajmo od omare do omare, ampak zavijmo jo takoj pred desno prvo omaro. Najbolj nas v tej omari zanima jastog, ki je zares pravi velikan med košarji. Nehote obžalujemo, da je ta žival slano-vodna in da je njeno najbližje najdišče Jadransko morje, do kamor je tako neskončno daleč iz Ljubljane. Trije naši potočni raki komaj zaležejo za enega srednjevelikega jastoga.

Morski pajek je obdan z oklepom, posutim z ostrimi bodicami in sulicami, prav kot kak razbojniški vitez, ni pa prav nič nevaren. Ako pojdeš v počitnicah k morju, tam lahko preizkusiš, kako tekne njegova notranjost. Razen morskega pajka boš ob našem morju lahko proučeval vse njegove manjše sorodnike.

Škorpioni so sicer tudi božje stvarce, ki imajo pravico do življenja, a so človeku bolj neljube ko marsikatera zver. V muzeju jih zastopa italjski ščipalec in pa škorpion, ki še ni slovensko krščen, v znanstvenem svetu pa sliši na ime *Androctonus australis* ter je prišel v Ljubljano iz arabske puščave.

Koralnjaki! Joj, koliko jih je in kako čudna imena imajo! Razume se, da to, kar je tu prikazano, niso živalce koralnjaki, ampak le njih apnenasta ogrodja. Kako zanimivo bi bilo opazovati nastanek teh čudovito lepih apnenastih tvorb v prosti naravi ter proučevati prečudno življenje njih gradi-

teljev! Bo kdo izmed nas kedaj tako srečen, da bo v Zapadni Indiji na lastne oči opazoval snovanje *Aeropode palmate*, v Rdečem morju *Aeropodo scandens*, v Sigapuru *Acroporo arbusculo*, v Indijskem morju ladino pahljačo, v Sredozemskem morju rdečo koraljo ali v Indijskem morju krasno orgličasto koraljo?

Spužve so izdelovateljice umivalnih in šolskih gob. Prve so izdelek navadne spužve, druge pa nam dobavlja konjska spužva. Koliko časa mora nešteto živalic sodelovati, preden spletejo oni umotvor, s katerim v šoli brišemo table. Če bi vsi dijaki natančneje poznali nastanek gobe, bi ž njo bolj spoštljivo ravnali ter je ne trgali in se v odmorih z njo ne igrali nogometa.

Razmeroma jako dobro so v muzeju zastopani iglokožci. Užitek je opazovati morskorožce v morju, ni pa prav nič prijetno, ako stopiš, kopajoč se v morju, namesto na pesek na morskoga ježka. Iglokožec, vreden naše pozornosti, je zlomljiva vlasulja in prezreti kajpada ne smemo cevastega brižgača, da od jeze ne počí.

Naj še omenim katero od številnih živali, ki so ovekovečene v prvi omari? Ne rečem, da se ne bi dalo še marsikaj dodati, a kaj bi storili prvošolčki, ako bi jim pripovedoval več, kolikor morem zbasati v prostornino njih glav, si je lahko predstavljati. Non multa, sed multum-malo, a to temeljito! Po tem zlatem pravilu se tudi ravnam in se moram ravnati, kadar razgledujemo ostale omare, nabito polne z vsakovrstnimi školjkami, polži, črvi in žuželkami. Upam, da ne bom prav ničesar zagrešil, ako opozorim samo na one v teh omarah shranjene živali, ki so zares vredne, da jih tudi prvošolec dobro pozna.

Žival, ki je razstavljena v drugi omari ter krščena z latinskim imenom *Solen vagina* je užitna školjka. Sloven-

sko ji pravimo nožnica. Pod nožnico je videti cev zanimivega morkega črva nagrbljenega cevkarja (*Serpula contortuplicata*) in pa lupine dveh čudnih morskih rakov, račjega kljuna (*Lepas anatifera*) in želodka (*Betanus tintinabulum*). Polžev, razvrščenih na dnu druge omare, ne omenjam radi njih samih, ampak radi tega, ker so bili tako srečni, da jih je rešil pozabljenja znameniti župnik Simon Robič, ki ni bil le vnet oznanjevalec slave božje, ampak tudi goreč zgovornik živalic. Župnik Robič je bil tudi oni srečnež, ki je iztaknil v jarku med Borovnico in Ohanico ledvičasto bisernico z biserom in kateri je zdaj odkazan prostorček ob drugi omari ob oknu. Ne bi bilo napak, ako bi tudi mi našli več takih bisernic.

Anodonta, školjka brezobka, zavzema s svojimi številnimi vrstami pač več prostora, kakor ga zasluži po važnosti in lepoti. Isto velja tudi za razne vrste školjk, spadajočih v isti rod kakor zgoraj omenjena ledvičasta školjka, namreč v rod *Unio*. *Unio pictorum*-slikarska školjka je opisana ali vsaj omenjena v vsaki prirodopisni šolski knjigi, zato se potrudimo, da jo najdemo, če ne v kakem potoku, vsaj tu v muzeju. Potrudi se na nasprotno stran druge omare, kjer jo boš našel v zadnjem predelu.

»Ob oseki jo ljudje poiščejo ter jej sè sekíro presekajo lasasti čop. Žival zdajci zaloputne navadno zevajoče lupine s tacim treskom, kakor bi pištola počíla, in s tako močjo, da kakor nič prestriže debelo vrv. Žival jedó, lupine pa rabijo za vodne posode.« Tako pripoveduje nesmrtni Erjavec o zevi (*Tridacna gigas*), ki se odlikuje po izredni velikosti in katero z lahkoto najdeš ne seveda v Indijskem oceanu, kjer živi, ampak v muzeju, kjer je pomešana med tropo manjših sovrstnic.

Pozor! Pazi, da se ne spotakneš in ne prevrneš pred drugo in tretjo omaro steklene omarice, v kateri je zavarovan več kilogramov težak kos kamenenega

koraljnika, luknjičarke iz Mrtvega morja.

V tretji omari najbolj »v oči pada« pokrovača ali romarska školjka (*Vola Jacobea*), dalje ostriga (*Ostrea edulis*), prava bisernica (*Meleagrina margaritifera*), ki žal ne živi v Ljubljani, Gradaščici ali vsaj v Savi, ampak tam daleč v Indijskem in Tihem oceanu, ter gnjati podobni leščur (*Pina squamosa*), ki se v morju pritrja s čopom svilastih niti. Odkar je podjetni Trpin zvedel, da iz leščurjevih niti pletejo v Neaplju rokavice in nogavice, se ukvarja z idejo, bi se li ne dal leščur udomačiti tudi v naših vodah in bi ne bile njegove niti pripravne morda tudi za pletenje zimskih jopic.

Na nasprotni strani tretje omare občudujemo veliko trobljo (*Tritonium nodiferum*) in njene sorodnice. Kdaj že bi ti polži izumrli, ako bi živeli v naših vodah! Če drugi ne, bi dijaški rod poskrbel za njih popolni pogin. Zelo ugaja dijakom tudi polž *Turbinella rapa*, zlasti oni, čigar hišo je neznan umetnik okrasil z zares krasnim ornamentom. Med polže, ki so nekaj bili edini dvorni dobavitelji škrlata, spada *Purpura consul*. »Krasno! Harašo!« je soglasna sodba o raznih *Haliotis*-polžih, ki jim radi oblike njih plitvih hišic pravimo morska ušesa. Kaj nenavaden polž je brazdasti zaklopnik (*Chiton sulcatus*), ki ima zložljivo, moderni vili podobno hiško.

Hiša rdečeuštega perutarja (*Strombus gigas*) je že prava palača. Če bi ta polž živel v Ljubljani, bi resno ogrožal plovbo po njej. Pod perutarjem se leskeče v mavričnih barvah navadno morsko uho ali Sv. Petra uho (*Haliotis tuberculata*).

Pterocera millepoda, *Pterocera chira*. Čim bolj si jih ogleduješ, tem bolj ti ugajajo, tako po velikosti kakor po obliki in barvi. Njih stanovanja so podobna tankom, oboroženim z močnimi konicami. Navadni tulčar (*Vermiculus lumbricalis*) je črvu

podoben polž, čigar bajtica je zavita v obliki svedra.

Pazi! Tudi pred oknom med tretjo in četrto omaro stoječa steklena skrinjica ni za to tu, da se nanjo opiraš in preizkušaš na njej moč svojih mišic, ampak za to, da si s primerno spoštljivostjo ogledaš v njej shranjeni kameni koralnjak zvezdnico.

Oh, ta latinska imena živali! Še prej, ko so že prvošolci znali na pamet vse izjeme v Pipenbacherjevi latinski slovnici, so delala ta čudno zveržena imena dijakom preglavico, kaj šele danes, ko se je dijak z dušo in telesom zapisal v bratovščino nogometašev in ko se šele petošolec začne ukvarjati s slovnimi drobnarijami v stavku: *Aquila est bestia. Mytilus edulis!* Zakaj tako strašno učeno ime za školjko, katero vendar vsi poznamo pod pristno slovenskim imenom: užitna klavica?! Dattola di mar — morski datelj pravijo Italijani, mi pa morski prstec školjki, ki si v mehkejšem kamenju dolbe luknje in ki ji je latinsko ime *Lithodomus communis*.

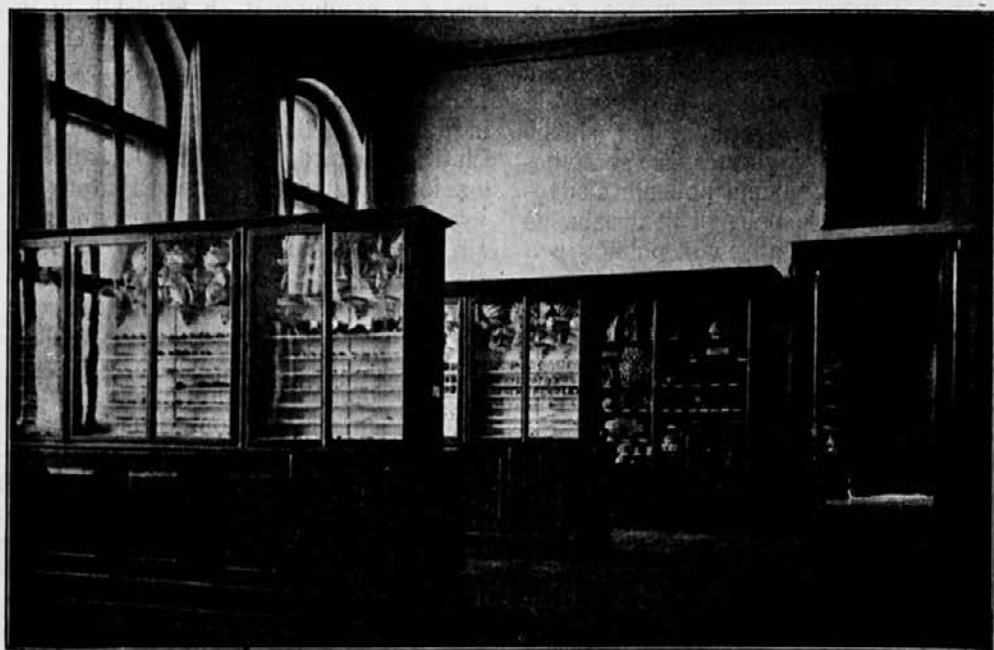
Zares! Biti bi moral pesnik Župančičevega kova, da bi mogel dostojno opevati lepoto v četrti omari zbranih polžev. Sodec (*Dolium galea*) in njegovi sorodniki, širokousti škrlatnik (*Purpura patula*) in perzijski škrlatnik (*Purpura persica*) so prelepi, da bi jih mogel opisati v dveh treh prozaičnih stavkih, in ali res nista šlem (*Cassis tuberosa*) ter vretenca (*Terebra maculata*) več vredna, ko da ju samo mimogrede omenimo?! »Prelep« je preslab izraz za lepoto raznih v rod *Murex* spadajočih polžev (*Murex brandaris* - volck) in beseda »prečuden« še zdaleka ne označuje dovolj vtisa, ki ga napravi na opazovalca *Voluta olla*, *Voluta imperialis* ali celo *Voluta diadema*.

In glej dalje! Ni *Oliva scripta*, *Oliva elegans* ali celo *Oliva porphyrea* pravi morski diadem in kdo je imel več fantazije, priroda, ki je izoblikovala *Mitro papalis*, *Mitro episcopalis* ali člo-

vek, ki je dal imena tem tako čudovito ustvarjenim polžem? Biti bi moral slikar, da bi mogel nazorno predočiti oblike in barve, s katerimi se je igrala priroda, ko je ustvarjala razne porcelanke (*Cypraea Tigris* - pisana porcelanka, *Cypraea monéta* - kavri) in vsakovrstne brčke, od katerih si mogoče zapomnimo le pretkanega brčka (*Conus marmoreus*).

Peta, zadnja omara ob oknih. Tudi v njej so zbrani zanimivi zastopniki iz velike armade polžev in razstavljeni krasni primeri iz nenadkriljive umetno-

nika (*Nautilus Pompilius*) in papirnato ladjico (*Argonauta Argo*). Ako imaš dovolj časa in še več potrpljenja, se tu lahko podrobneje seznaniš z več kot sto vrstami onega slavnega rodu, kateremu načeljuje veliki vrtni polž (*Helix pomátia*). Sploh mislim, da ga ni polža ne na suhem in ne v vodi, ki živi pri nas in ne bi bil zastopan v tej omari. Tu sem so priromali celo tako majhni polži, da jih jedva opaziš s prostim očesom, in se zbrali pod zastavo jamskih polžev Slovenije.

Pogled na prve tri omare v četrti dvorani zoološke muzejske zbirke.

sti v stavbeni tehniki prirode. Slutim, da ne bi bilo prav, ako bi si hoteli podrobneje ogledovati vse tudi tu shranjene vrste polževega rodu *Cypraea*, *Ampullaria*, *Natica*, *Vivipara*, *Conus* in druge, zato se poslovimo od desne vrste omar ter se za dve tri minute razvrstimo pred prvo omaro ob levi steni, torej pred omaro, v kateri že od daleč ugledaš poglavarje mehkužcev: navadno sipo (*Sepia officinalis*), hobotnico (*Octopus vulgaris*), brod-

Počasi se daleč pride. Počasi smo hodili iz dvorane v dvorano, počasi od omare do omare, pa smo končno vendarle dospeli do zadnje omare v zadnji dvorani zoološke zbirke. Stojimo pred omaro, ki pripoveduje dijaku več kot katerakoli druga, saj je do zadnjega kotička napolnjena s samimi dobrimi znanci. Žuželke, bodisi hrošči ali metulji, bodisi kožokrilci ali dvokrilci, bodisi mrežokrilci ali ravnokrilci zanimajo prvošolčke in drugošolčke bolj kot

vse druge živali, zato nisem nikdar prav nič nejevoljen, ako moram ostati z njimi pred to omaro toliko časa, da si dobrobra napasejo oči in se nasmejejo na račun prikupljivih živalic. Lepše in popolnejše urejene zbirke žuželk kot je ta, si je težko misliti, saj najdeš v njej še tako neznatno malenkost od stasitega rogača tja do poskočne bolhe in po-

časne uši. Ako si bolj skromen in si zadovoljen, da spoznaš res samo one žuželke, ki jih kot splošno naobrazen človek skoraj da že moraš poznati, ti priporočam, da odideš nazaj v prvo dvorano ter se tu razgledaš po »Šolski zbirki žuželk«, ki ni urejena le vzorno, ampak tudi nadvse nazorno.

(Konec.)

TINE DEBELJAK:

Otokar Březina.

Jeseni 1928 so praznovali Čehi šestdesetletnico svojega tačas največjega pesnika Otokarja Březine (roj. 1868. I. † 25. III. 1929). Bil je to pesnik-mistik, ki je pojmoval umetnost kot službo Bogu in se ji žrtvoval ves za vse življenje. Ni užil v življenju nobenih sladkosti, odrekel se je ljubezni in družbi, da je mogel izvrševati svoj poklic: pripravljati človeštvo za novo duhovno življenje in ga etično odreševati od podedovane kletve. Sam je doživel v sebi razvoj od pesimističnega nazora, ko se mu je gnusila zemlja, do največje optimistične radosti nad življenjem, ki se mu je izvila v krik: Sladko je živeti! Preko obožavanja smrti je prišel do Boga in od tam se naklonil zopet k zemlji, da ji prinese vero v lepšo socialnost, ko bodo vsi ljudje zaživeli delovno kot on sam. — Březina je bil tudi zgled silne energije: napravil je maturo na gimnaziji in stopil v službo kot osnovnošolski in pozneje meščanski učitelj ter živel v samotni svojim mislim in svoji izobrazbi. Naučil se je sam vseh jezikov in prečital vso svetovno filozofijo in litera-

turo, se navduševal ob kitajskih in indijskih filozofih (Lao-tse, Vede, Upanišade) in srednjeveških mistikih (Sv. Matilda, Sv. Janez od Križa, sv. Bernard) in poznejših (Böhme) do najmodernejših (Kierkegaard, Maeterlinck); izmed filozofov je vzljubil predvsem Platona ter vse to strnil v novo enoto v svoji poeziji, ki poje samo o idejnem svetu. Březina je bil velik pesnik in velik filozof. Zato ga je praška univerza imenovala za častnega doktorja in so ga pozvali v Brno kot profesorja na univerzo, pa je v svoji skromnosti odklonil. Nazadnje je živel upokojen v Jaromeřicah in ljudje so ga spoštovali kot preroka. Za 60-letnico (I. 1928.) ga je obiskal predsednik republike prof. Masaryk, ki ga je tudi odlikoval s prvo državno jubilejno nagrado. — Březina je izdal samo pet knjig pesmi. »Obletnica«, pesem, ki jo prinašamo v prevodu, je izmed prvih njegovih pesmi in riše občutje na obletnico materine smrti. Je zgled simbolističnega umetniškega ustvarjanja, razpoloženje, polno tajne godbe in barv in mrtvaške tesnobe.

OTOKAR BŘEZINA:

Obletnica.

*Znana pot, po kateri sem šel, se spremenila je v mojem pogledu.
Drevesa pred mano so rastle iz ugaslega snega
kakor drugačna in drugje. V sojih zelenih je tlel zapad,
ugasla meja mrtvega dne, začuda žalosten.*

*V jeklenem krogu oklepajočem se ožil je obzor. Temà je zorela.
Črna bratstva gozdov, sem videl, poklekala so k zemlji
kot k skupni molitvi za mrtve. Neba pokrov se je nižal
nad mojo glavó kot tlačén in spét z mrakovi dolin.*

*Tišina se kadila iz dalj je, padala z višin in slavnostno-prešerno
dušila korake. V spoštljivem šepetu se tresel je glas moje duše.
(V zraku biló je medló kot da svežost njegovo
pila bi vase žgoča želja razžgane svečnice).*

*O čas, ko nekđaj z razkošjem tesnobnim vdihaval
sem dolgo umiranje luči in barv, prisluškal godbi
bližajočih se senc. Tajni smisel govoril je k meni
iz tesne bližine noči, oddih vsevečnega spanja.*

*Danes mi tesnost ovila je lica. O davno zapadla leta
se dvignúla so v moji duši. Dih lastni zdi se mi tuj
kot da nekđó prav ob meni bi stopal nevidno
in z znanim dotikom mi sklenil tresoče se roke.*

*Oh da, o Sveta! Tvoja slovesnost nocoj je v večnih vrtovih!
Maše zadušnice moje misli pojo kot v valujočem koru
v topli plač voščenk, kjer rdeča kri se pretaka iz čaše
večne luči v Tvoj oltar, zavešen črno.*

*Mrzel piš smrti zastore senc mi dihnil je v okna duše moje,
molitev samote razmišljajoče mi sočutno je stisnila rokó:
kajti mojih misli nagubane tenčice črne
so mehko ležišče, kamor za vedno se vtisnil je lik
Tvojega mrtvega telesa.*

Prevel Tine Debeljak.

TONE GABER:

Kaj pa o počitnicah?

Morda je res, da smo bili mi, ki smo že skoro pozabili, kako smo prašne šolske klopi brisali, bolj »sentimentalni« kot vi, sedanji up narodne bodočnosti.

Takrat v čustveni predvojni dobi smo prav težko čakali, kdaj bo konec šolskega leta. Že meseca junija smo šteli dneve. (Šolsko leto se je končavalo takrat sredi julija. — Op. ur.) Ah, kako so bili ti zadnji dnevi pusti in dolgočasni! In lezli so počasi, da bi v resnici bil polž brzovlak proti njim. Prav proti koncu smo šteli celo ure. Toliko

bo še latinščine, toliko matematike, toliko fizike. S takimi računi, po večini smo se še kaj ušтели, smo si krajšali le- ne, soparne dneve. Ali delate tudi vi tako? Čeprav morda ne, vendar se gotovo le vsi veselite časa, ko boste smeli zamenjati šolski red s svobodnejšim počitniškim življenjem in pri vsem veselju, ki ga imate morda do knjig, iskreno ali neiskreno, jih boste najbrž vsi prav radi za nekaj časa odložili. Saj niti najmanj ne dvomim, da silno in globoko, gorko in z vso dušo spoštujete ple-

menite vede, spoštujete tudi njih modre in resne, bradate in nebradate zastopnike, vendar pa le hrepenite po svežem zraku, po njivah, travnikih, gorah in dolinah, gozdovih in skalovju. Vi, ki ste z dežele, kaj ne, kako radi bi bili zopet v objemu tople matrine ljubezni in grčave očetove skrbnosti?

Bog vam daj srečo, mladi prijatelji! Uživate brezskrbno lepi počitniški čas. V srečni zadovoljnosti naj se vam izpočije vaš mladostni duh za nov, še višji polet, naj se vam okrepi prožno telo, da bo moglo v trdnem zdravju in

se pravi, da bi se vdajali laškemu »dolce far niente«?

Pomagali boste domačim pri poljskem delu? Prav! Koristilo bo zdravju na duši in telesu! Dijak naj ostane vedno v čim tesnejšem stiku s svojo družino, z domačijo in z domačo zemljo. Sijajno zdravilo je to proti nalezljivi kugi, ki ji podleže vsaj 99 odstotkov mladih ljudi. Širi se ta bolezen najbolj po okuženem zraku. Pravijo ji napuh.

Že vidim, da je toliko različnih načrtov, kolikor glav. Tudi učili se boste raznih reči? Ti glasbo? Prav! Ti pa

Če študent na rajžo gre...

veseli svežosti podpirati duha v njegovem stremljenju po vzorih, dobroti, lepoti in znanju.

Prav gotovo imate že svoje načrte za lepi počitniški čas. Ali sploh niste mislili na načrte? Morda ste le sanjali, kako boste pohajali, se kopali, pa polegali po hladni senci košatih lip ali drugih dreves?

Začudeno me pogledujete, kakor da bi vas bil razžalil. Torej prav nič ne mislite na to, da bi med počitnicami samo lenobo pasli in dolgčas prodajali, to

boš pomagal pri domačem pevskem zboru? Ti se boš učil jezikov? Kar se sedaj naučiš, ti bo pozneje vse prav prišlo. Tebe veselijo lepe knjige, pesmice kuješ, kaj? Vse to in enako je hvalevredno.

Vendar bi vam želel tudi jaz nekaj svojega predlagati. Ali smem?

Morda bi bilo prav, če bi pri svojih načrtih ne pozabili, da hočete med počitnicami poglobiti ter utrditi v svojem srcu globoko, resnično, pravo dejansko ljubezen do slovenskega naroda.

Ignoti nulla cupido! Ljubezen zahteva spoznavanja.

Potujte po naši lepi zemlji in spoznavajte jo! Vsak potoček po dolincah vam bo pripovedoval o rodovih slovenskih mož in žena, naših mater in očetov, ki so tod hodili, živeli in trpeli. Ruševine starih gradov, ki še danes groze z vrhov, so nemi spomeniki minule slave tujih graščakov in njih valptov, ki so z biči gospodovali nad našimi predniki. V prijaznih cerkvicah, ki vas vabijo k molitvi, so že naši pradedje molili in vzdihovali. Vstajali bodo pred vami možje velikani, možje naše krvi, od Boga navdihnjeni vidci, ki nam vsem kažejo pot ljubezni do naše narodne družine, do našega sladkega materinega jezika, do lepe naše slovenske pesmi, ki nam opeva našo zemljo, nas spremlja v veselju in žalosti.

Ko boste vse to videli in opazovali, se vam bo širilo srce v velikem in bridkem spoznanju, kako je ta rod, ki je nam dal življenje in se trudil skozi stoletja za našo prosveto, vreden naše naigorečnejše ljubezni, kako je potreben naše žrtvujoče ljubezni.

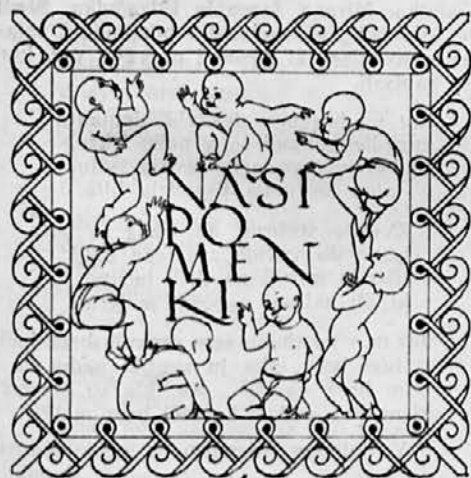
Sočustvovali boste s tisoči bratov in sester, ki jih je potreba gnala v tuji svet, proč od domačega ognjišča. Razumeli boste hrepenenje našega izseljenca po domu, ko se muči po nemških tovarnah, koplje premog po francoskih rudnikih, ko se potaplja v Babilonu ameriškega sveta brezčutnih strojev?

Ne boste se mogli več iznebiti občutka bridke bolečine, ko bo vaše oko obviselo na rdeči črti, ki jo je potegnil preko naše zemlje krivični pohlep, ki sramoti naš ponos, ki biča telo našega naroda, da krvavi iz nešteti ran.

Spominjajte se z ljubeznijo svojih tovarišev, ki jim trgajo iz duše ljubezen do slovenskega jezika, slovenske prosvete, slovenske pesmi, tovarišev, ki jim še moliti ne dajo v materinščini. Ko bi jim mogli pogledati v njih mlade duše! Od njih bi se mogli učiti, kaj je ljubezen, kaj je hrepenenje, hrepenenje po svobodi!

Slovenski dijaki in slovenska dijakinja!

Ni počitka zate, dokler te kliče k delu ljubezen, dolžnost do tvojega naroda!

Vsem naročnikom, ki imajo kaj počitnic, dijakom in dijakinjam, pa še gospodom profesorjem povrh želi urednik prav vsele počitnice in se nada, da se bomo na jesen spet vsi sešli pri ljubem Mentorju.

Nekaj zamudnikov še ni plačalo naročnine. Prosimo jih, naj store to takoj in naj nam ne delajo nepotrebnih novih stroškov in sitnosti. Naj vedo, da živi Mentor samo iz naročnine in jo mora torej nujno terjati od vsakogar.

Naše slike. Dijaki v zavodih sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano so nam poslali več slik za objavo v Mentorju. Toda reprodukcije takih slik in risb so za naš list predrage, da bi mogel priobčiti vse, kar so poslali. Zato smo odbrali samo nekatere in jih prinašamo močno pomanjšane v današnji številki na str. 212, 213, 214, 216 in 217. V presojo teh slik se ne bomo spuščali. Kdor se zanima za likovno umetnost, bo mogel pač sam presoditi, v koliko so slike dobre ali ne. Pripominjamo pa pri tej priložnosti, da nam je obljubljen daljši članek, ki bo govoril o tem, kako moramo likovne umetnine gledati in presojati. Le žal, da članka ne moremo prinesiti že letos, kakor smo prvotno nameravali.

G. Martin: Zelo pretirano. Od prejšnje kritike se ne smem umakniti niti za las. Velike zmožnosti pa imate v pisanju. Porabite jih, vsaj za prevajanje tuje literature.

Vanjuša. Vsi trije soneti »Pomladi« so godni za tisk. Začetek prvega naj sledi že tu:

Milejši od srebrnih harf zvenenja,
šepet gre čez poljane in goré,
in tihi vzdihli, tajna hrepenenja,
od zemlje do neba sinjin kipé.

Ivo Škorjanc. Čutite mehko, verz pa vam je še okoren. Poskusite se v prozi. Prva kitica je še najboljša, pa ji tudi še dosti manjka. Le čujte:

Kot tujec tu slonim v tujini,
obdan od roja težkih misli,
zapuščen in pa v srčni stiski,
se bol pojavi v dušni mj globini.

Josip Hladnov. Vprašuješ: »Ali je sploh kaj pesniškega v meni, ali pa naj vržem to robo med staro šaro... Res, priznati moram, pridejo trenutki, ko se ne morem ubraniti, da bi ne zapisal, kar čutim, drugič pa se mi kar neumno zdi tako »sanjarenje«. — Tvoja »Priroda vstaja« je krasno občutena molitev, pesem pa ni. Manjka ji moči jezika. Eno stvar imata namreč molitev in pesem skupno, to je globoko resnično občutenost, v drugi stvari, v klenosti izraza, pa gresta lahko narazen. »Jezik v pesmi ne sme biti samo »izrazilo«, ki se premika po izvoženih kolotečinah... To je nočevičarsko, ubito pesništvo.« Tako pravi Kelemínova Literarna veda p. 67. In menim, da ji moramo v tem vsi pritrditi. — Zatorej piši zaenkrat v prozi. Morda boš pozneje dobil jezik bolj v oblast. Tudi Mura, hčerka zemlje-Slave, ni boljša. Da boš sodil še sam, naj sledi nekaj najboljših verzov prve:

Vsa narava se je spet
pestro, praznično odela;
v svežem jutru skozi svet
tihlo je pomlad zavela.
A še višje, do neba
v moji duši je zapelo,
s prošnjo pred Niegov prestol
je srce zahrepenelo:
Da bi v moji duši bil,
svez čvetoči maj.

Marljan. Nekaj obeta. Gladko in izvorno tečejo verzi: Potok bister teče pred menoj, lahen vetrič polgrava se z vodoj, drobne valčke vleče za seboj. — Tudi poredno žilico imaš, ki jo lahko obrneš v dobro. Kako opisuješ »razočaranega« dijak: »Kot nad plenom jastreb kroži, on za svojo strastjo hodi. Ptica željo mu odvrne, njemu sreča se zagrne. Zdaj s svetostjo tam se bavi, vse pregrešne misli davi, zre

v knjige noč in dan, v knjige modre, dragi Zan! Preden solnce nam izide, on stoji v knjigo zroč, mu na misel ni ne pride, kar on ljubil je nekoč.« V ritmu in dosledni izpeljavi napreduj!

Dušan Ptujski. Pravite: »Skušal bom izvleči voz iz jarka in ga speljati v pravi tek proti vznožju mogočnega Parnasa.« Vidim, da se junačite, pa ne gre. O ti Parnas, za marsikoga v nedogledne daljave odmaknjeni! Nič hudega, se pa na prozo vrzite.

Poglejte popravljeno »K osvobojenju«, ki pa še nikakor ni brezhibna.

Oj ljubljena na veke domovina,
več nisi v bojev plašč zavita,
že moč sovragov je razbita.
Trpljenja polna noč umira.
danica vrata lepših dni odpira
in na obzorju dan osvobojenja vstaja.
Pozdravi v spevu ga grmečem
Slovenec, Srb, Hrvat,
Poljak, Bolgar in Čeh in ruski brat.

Vanjuša, drugo poslanje. Pravite: »Glede Pegaza se ne strinjam z Vami. Po navadi se mi zdi le nekaj boren osliček«. Samo da veva za njegovo stajo, pa nadaljujva z nalinim pogovorom. Veseli me, da ste začeli tudi s prostim verzom, četudi vam gre, kakor sporočate, težje kot s sonetom.

Tudi to je zelo dovršeno. Idejno pa se veda še niste bogati. V vseh pesnitvah je ista misel. Prepričan sem, da hoste tudi v tem še mnogo napređovali. Kako tudi ne? Saj se vam šele sedaj začenja širiti obzorje. Čitajte Religiozno liriko Franceta Vodnika, Mirana Jarca in Pogačnika. Sledi na »V noči«, ki vsebinsko popolnoma zajame vašo misel, ki dosedaj preveva vse, kar ste zapisali.

Kot na baržunu dragulji, demanti,
zvezdic milijoni se v nebu iskre.
Ljubko v čarobnem sevajo svitu,
v tajna ko polja vsemirja hite.

Zvezde srebrne, ah, vašša so pota
jasno do večnih začrtana dalj;
tihlo in mirno po tirih bežite,
ki jih uklesal nebeški je Kralj.

Jaz pa v pustinih sem groznih brez luči,
v tugi brez cilja in svetlih nadej.
Sam brez veselja... Ah, kie so stezice,
ki naj me vedejo k sreči brez mej?

V daljnem vsemirju, v neskončnosti
bajni.

v carstvu resnice in blaženstva rek,
tožba se molega srca izgublja,
v večnost med zvezdami tone moj jek.

(Tudi hrvatske pesmi so dobre in bodo, če le mogoče, objavljene.) Na svidenje

drugo leto! Počitnice izrabite! Ni dvoma, da se bo hvala vašega imena nekoč pela v slovenski literaturi.

Stanko. Kot uredniku mi je prijetno zablnela pohvala mladeniškem »Mentorju«: »To je res naš prvi dijaški list, komaj pričakujem prihodnje številke.« Vidim, da bereš najnovejše pesnike. Nastroja ti ne manjka, a moč pesniškega toka, ti vendar sem in tja prav do proze opeša. Boljše vrste so:

Kje si, Tone, prijatelj moj,
Kje si, da Te ni več nazaj?
O, vsaj enkrat se vrni
mladosti, najine zlati maj!
Še veš! V mlinčke
sva vpregla potoček na vasi.
In skupaj sva bila na paši
in skupaj sva stregla pri veliki maši,
oba eno, Ti in jaz.

Josip. Vaša proza mi je všeč. Kaj bi mi ne bila? Čisto študentovsko šegava je. »Aha, ga že imam,« je vzkliknil profesor, ko je pregledoval svojo modro knjižico. Bil je notes in bila je modra knjižica, pa ne tako modra, kakor bi bilo kaj modrosti v njej, ampak drugače. »No, ta je tudi revež!« je kakor hudo uro napovedujoče kot zamolkel grom grmelo naprej. »Tak je začetek, naprej boste pa že še enkrat zvedeli. Še pišite! Se vidi, da se vadite v svojem četrtšolskem listu — enega samega izvoda, ki ga tiskate s peresom.

Savinjčanka. Če se dekleta ojunajo in pošljejo verze, jih še posebej pozdravljamo. Nekateri verzi so dobri, tudi občutja kažejo dosti, morda bo sčasoma kaj nadpovprečnega. Naj sledi »Zvečer« tako kot je.

Solnce se je v daljo skrilo,
dnevni hrup potihnil je.
Noč je tu, ovija zemljo
v pajčolan svoj mračni, črni
in nebo, prepolno zvezdic,
razsvetljuje ščip srebrni.

V stolpu cerkve še pozvanja
zvon v večerni svoj pozdrav.
Sapica večerna maje
lahno vejice dreves.
Slavček v grmu tožno poje
tiho melodijo vmes.

Listja šum in slavčka petje
glasi zvona, ki donijo,
jasna noč, narava vsa se
zbira v divno harmonijo.

Belko Trškogorski. Prva ježa na Pega-
zu se ni dobro posrečila. Nagajivi konjiček
vas je pogosto vrgel med grmovje in osat.
Nekateri posamezni verzi niso slabi, ceioti
je pa zgrešena, tako pri prvi ko pri drugi
pesmici. Poskusite z novo ježo!

Vsem. Na svidenje drugo leto! Preberite vse pomenke letošnjega leta z raztresenimi »kosi poetike« in se učite iz njih. Bog vas živi!

Poličkov Stane, Zemun. Hudo dosti zahtevate in ne bom vam mogel tako obširno odgovoriti, kakor je obširno vaše pismo, ki sem ga pa bil sicer prav vesel. Sedaj pa kar po vrsti! Ne pozna se vam, da ne živite v Sloveniji, pišete prav lepo in pravilno slovenski. Radi vsebine Mentorja gredo mnenja precej narazen. V glavnem se mora list ozirati seveda na želje svojih naročnikov, te pa so tako mnogovrstne in naročniki sami tako različni (prim. današnje statistiko!), da mora Mentor zares prav varno voziti med Scilo in Karibdo, ako hoče pri svojem majhnem obsegu nuditi vendarle vsakemu po nekaj. Uredništvo samo najgorečneje želi, da bi postal Mentor središnji list in duhovna vez vsega slovenskega dijaštva doma in na tujem; upa, da se bo dalo to vsaj deloma izvesti. Vaše misli v tem pogledu so tako zanimive kakor dobre. Sicer smo govorili o tem in sličnem že večkrat med seboj, pa nič ne škodi, ako se večkrat ponovi, da se ne pozabi.

Tudi jaz sem mnenja, da bi želel vedeti marsikdo, ki se zanima za slovenske kulturne zadeve, koliko naročnikov ima ta ali oni list ali časopis. Toda to je tajnost, ki se po večini prav pomno čuva. Nekateri jo menda čuvajo zato, ker imajo le malo naročnikov in se bojijo, da bi izgubili še te, drugi, ki jih imajo dosti, pa nočejo netiti zavisti in vzbujati morebitnega tekmovanja. Tako je med časopisi menda samo Mentor za »javno diplomacijo« in pove vse in vsakemu, kako je z njim. Po tem boste uvideli, da vam na vprašanje glede naklade listov in časopisov ne morem odgovoriti, ker pač ne vem.

Na plažo še nismo pozabili; bomo o njej še spregovorili. — Glede naslova: dr. I. P., I. državna gimnazija, Ljubljana.

Besede pomenjajo: pačuh človek, ki pri delu pači, ne dela strokovnjaško; maž; »fušar« — sničav preradoveden; »firbčen« — voža bo bržkone vože vrv — slečje (planinska cvetlica) ravš, gričevnik, dragomastnik, Rhododendron — sproščen prost biti česa — zlogolk slabo, hudo govoreč o kom — tegobno težavno — zaplečvati 1.) voglariti; oprezovati; čakati na to, da bi dobil pri gostih kaj dobrega z mize; 2.) sliniti se okoli koga — hoden 1.) pripraven za hojo; 2.) iz domačega, sirovega platna — tulji iz najslabšega prediva — opahati 1.) pahljati; 2.) s pahljanjem očistiti; 3.) osuvati — zadrleskniti z vrati treščiti — pograd lesen oder ob steni, ki služi za postelj — jamšarica bržkone

jamščarica; svetilka za v rudniški rov — spesniti povzročiti, da zdrkne nekaj navzdol; sprožiti — isteje obok nad žrelom v kmečko krušno peč — meljina = bržkone meljina; droben pesek (sipa), ki se lušči, s kake strmine in polzi navzdol — o z a r a, pl. ozare prečne brazde ob koncu njive; s travo zarasel rob ali meja ob njivah — p u t r i h p r i o r o c e n s o d č e k — p a ž i z desk narejena stena; oboj (pri hiši). Za druge besede, ki ste jih še navedli, bi mi morali povedati tudi zvezo, v kateri se nahajajo; same zase niso dovolj jasne.

Ex libris bi se reklo slovenski izmed knjig, iz knjižnice, lastnina. Ex libris so etikete s posebnimi znaki in podpisom (prvotno grbi in slično), ki se lepijo na knjige (na prvo notranjo stran platnic), da se tako označuje lastnik knjige. Ti znaki so prišli v navado v 15. stoletju in bili najbolj razširjeni v 17. in 18. stoletju, sedaj ne več dosti. Ljubitelji jih pa zbirajo, kakor n. pr. znamke ali denar. V tujem svetu je več takih klubov, izhajajo tudi posebni časopisi za to. Slovenski ex librisi mi niso znani; gotovo pa je, da bi se dobilo tudi pri nas mnogo tega (četudi ne morda izvirno slovenskega), ako bi se kdo za stvar zanimal.

Sedaj mi je pa pismo vendarle hudo naraslo in moram hitro reči: z Bogom!

Francoski kotichek. Prejeli smo samo en prevod francoske pesmi, ki smo jo v zadnji številki objavili pod gornjim naslovom. Poslal ga je Zdenko Mrmolja, dijak real. gimnazije (V. c.) na realki v Ljubljani. (Nagrado dobi v uredništvu.) Prevod, nekoliko popravljen, se glasi:

Andrée de Bussiére:

Jugoslavija.

Srbskemu narodu.

Vsi vaši bratje, tlačeni pod jarmom tujim, združili so se z vami, hrabri Srbi, in troimeni narod enega kraljestva, bo mogel uvrstiti se med narode velike. Doslej odbijali nevarnost turško na mejah vzhoda so vojaki vaši hrabri in tvorili junaško stražo našega zapada; a gospodarji v miru to so pozabili. Z dnem, ko Srbija otrsela svoje je verige, prišel vam up je velik, Hrvatje in Slovenci: Napoleon ga nekoč mogel je zvršiti, potem, želeč živeti lastno si življenje, pričakali združitev svojo ste v ljubezni; Zvršeno je in Jugoslavija je vaša!

Ptičji kljuni in kremplji Odgovori na vprašanja, stavljena na strani 173 in 174.

K sliki št. 2.

1. Tak kljun ima žolna, ki si išče pečenko v deblih; — 2. čaplja; — 3. kolibri; — 4. krivokljun lušči jelkine storže, da pride do semen, s katerimi se prehranjuje; — 5. ležetrudnik ali legen; — 6. med plovce.

Pravilno so rešili vseh šest vprašanj: Branko Simčič, Maribor, Ivan Kenda, Maribor in Elza Paulič, Novo mesto. Nagrado je dobila E. Paulič.

K sliki št. 3.

1. Orel; — 2. raca; — snežna jerebica; — 4. martinec; — 5. kos; — 6. noj; — 7. potaplavec; — 8. fazan; — 9. čaplja.

Povsem pravilno ni teh vprašanj rešil nihče, pač pa večino vprašanj še dokaj dobro, predvsem Elza Paulič, Novo mesto in pa Jan Lovro, Veržej (Marjanišče). — Nagrado je dobil Jan Lovro.

Kaj povzročilo naše nagrade. Dijak, ki ga je doletela sreča, da je dobil jeseni Zbrane spise Simona Jenka kot književno nagrado, nam piše, da mu je prinesla nagrada že tri »odlične« za tri pesmice, ki se jih je naučil iz podarjene knjige. Velik uspeh naše nagrade!

Nekaterim ugankarjem (Fr. L., Gorica, A. Turšič, Veržej in Miroslav, Slov. Krajina). Vse, kar bo porabno, pride na vrsto prihodnje leto. V tej številki bi nove uganke ne imele dosti pomena.

Kdaj smo dobili v Sloveniji prvo železnico? Prva železnica, ki je vozila skozi Slovenijo, je bila bivša južna železnica, ki je vezala Dunaj s Trstom. Po ozemlju sedanje Slovenije je šla torej od Špilja na avstrijski meji (sedaj v Avstriji) do Rakeka. Proga je bila seveda izvršena stopnjema in ni bila izročena prometu istega dne in tudi ne istega leta. Del te proge od Špilja do Celja je bil dovršen in izročen prometu dne 2. junija 1846, od Celja do Ljubljane 17. avgusta 1849 in od Ljubljane do Rakeka 28. julija 1857. Prešeren torej ni doživel železne ceste do Ljubljane, kajti umrl je pol leta pred otvoritvijo proge Celje—Ljubljana, pač pa je opravičeno pel v Pesmi od žele-

zne ceste, ki je izšla 16. aprila 1845 v Novicah, da »bliža se železna cesta« in da se bo z njo vozil na Dunaj, v Gradec in v Trst.

Otokar Březina in mladina. Ko je odposlanstvo čeških vseučiliščnikov čestitalo pesniku Březini v Jaroměřicah k šestdesetletnici, je slavljence med drugim dijake takole nagovoril: »Zdravje — to je nekaj skrivnostnega. Je harmonija, ki se moramo za njo stalno boriti. Sreča je samo relativen pojem. V mladosti ni človek nikoli srečen. Mladost — to je borba z življenjem; prava sreča pride šele nekako, ko imamo polovico življenja za seboj, po prestatih borbah. — »Per aspera ad astra!« V teh borbah treba ohraniti trdnega duha. Moja knjižica, ki sem jo pisal v enakih življenskih borbah, izpolni šele tedaj svoje pravo poslanstvo, če pride v roke mlademu človeku, ki je v nevarnosti, da izgubi svoje nade, videč, kako se vse pred njim majè, in meneč, da življenje nima nobenega zmisla, nobenega pomena. Če pa motrimo jutranjo zarjo ali pa — v mesečni noči — milijone svetov, vidimo, da izven naše zemlje vlada višja moč. — Zmisl našega življenja ni samo v jedi in počivanju, in če mlad človek misli, da je srečen in zadovoljen, ne bo nikdar nič pravega iz njega.«

(Prager Presse, 12. jan. 1929.)

Suklje Fr.: Iz mojih spominov. Drugi del. V Ljubljani, 1929. Izdala in založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 204, cena broš. knjigi 70 Din. — Slovenska memoarska literatura je še jako revna. Spomini obeh Vošnjakov in Hribarja, pa smo skoro pri koncu, če izvzamemo nekaj manjših autobiografij. Glede na to je jasno, da mora pozdraviti katerekoli nove spomine vsak, ki zna ceniti njih veliki pomen za podrobnejše proučevanje naše zgodovine. Posebno dragoceni so pa seveda še spomini tako od-

ličnih javnih delavcev, kakršen je bil Šuklje; saj je stal nad 30 let v ospredju vsega slovenskega političnega življenja. S pokojnim K. Klunom sta dolgo let vodila našo delegacijo v dunajskem parlamentu, v kranjskem deželnem zboru je bil pa eden najinicijativnejših poslancev in je imel zlasti mnogo zmisla za resna ter velikopotezna gospodarska vprašanja. Mož širokega obzora, velikega znanja, vročega temperamenta in sijajnega govorniškega daru se je takoj uveljavil povsod, vendar se vsaj za trajno ni dal nikdar vpregati v ozke ojnice političnih strank, temveč je mnogo in uspešno delal tudi na svojo pest. Imel je obilo najodličnejših zvez, saj so povsod cenili njegove velike zmožnosti in imel je mnogo prilike gledati in sodelovati tudi pri zakulisnih predenjih, ki so zlasti v politiki neprimerno važnejša nego še tako poštena in prepričevalna prizadevanja na parlamentarnih govorniških tribunah. Če končno pomislimo, da je Šuklje tudi eden najboljših slovenskih zgodovinarjev in temperamenten stilist, imamo pred seboj vse pogoje za avtorja zanimivih in dobrih spominov. In res so Sukljetovi spomini v dosedanji slovenski memoarski literaturi nedvomno najboljši.

Opisuje nam ta drugi del dobo od Taaffejevega padca do Badenijevih jezikovnih naredb, to je od l. 1893.—1897. Mlajša generacija ve o tej dobi jako malo, vendar je bila ena najzanimivejših in najvažnejših tako v splošni avstrijski novejši politični zgodovini, kakor tudi v zgodovini našega slovenskega političnega in kulturnega življenja. Iz avstrijskega parlamenta so tedaj vedno hitreje izginjali fevdalci in konservativci, uveljavljali so se krščanski socialci in nemški nacionalci, a med avstrijskimi narodi so začeli stopati nacionalni boji v ospredje vsega javnega življenja, pri nas na Slovenskem se je pa tedaj končno javno oblikovala politična in kulturna diferenciacija in snovali ter uresničevali so se veliki gospodarski načrti (dolenjska železnica, združništvo). Šuklje nam opisuje ta leta v šestih poglavjih, izmed katerih prinaša vsako obilico novega, za političnega in kulturnega zgodovinarja dragocenega gradiva.

Priporočamo Šukljetove spomine tudi dijakom. Našli bodo v njih mnogo, mnogo dragocenega gradiva in mnogo življenske modrosti izkušnega starčka.

Stenkiewicz H.: Na polju slave. Povest iz časa kralja Jana Sobieskega. (Ljudske knjižnice 30. zvezek.) Ljubljana, 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 292, cena v platno vezani knjigi 40 Din, broš. 28 Din. Izmed tujih pisateljev je pri nas najbolj znan in priljubljen slavni poljski romanopisec Henrik Stenkiewicz. Več kot trideset let je minilo, kar smo dobili prve pre-

vode Sienkiewicza in od tedaj izhajajo zopet in zopet novi in večina njih je že v kratkem času razprodana. To pot imamo pred seboj prevod njegove povesti »Na polju slave«, ki je bila zamišljena kot prvi del velike, a žal, nenapisane trilogije iz dobe znanega rešitelja Dunaja pred Turki, kralja Jana Sobieskega. Tudi to povest odlikujejo vsa svojstva Sienkiewiczovega peresa. V okviru velezanimivega popisa dobe in tedanjega nižjega poljskega plemstva se prede pred nami ljudska, napeta in mestoma prav pretresljiva zgodba dveh plemenitih src, osirotele panne Sienijske in plemenitega, toda kot cerkvena miš revnega Jacka Tačevskega, ki se po mnogih neprilikah in tragičnih dogodivščinah končno vendarle najde in vzameta, par dni preden odrine Tačevski s svojim polkom in pod poveljstvom Sobieskega pred Dunaj reševati krščansko Evropo pred turško povodnijo. Priporočamo, posebno z ozirom na zgodovinsko ozadje povesti.

Conan Doyle: Izgubljeni svet. Roman. Ljudska knjižnica, 31. zvezek. Ljubljana, 1929. Založila Jugoslovanska knjigarna. Strani 233. Cena broš. knjigi 24. v celo platno vezani Din 32. — Conan Doylejeve povesti detektivske zgodbe in romane pozna ves svet in prevajajo jih vsi narodi, saj je malo pisateljev v svetovni književnosti, ki bi znali že na prvih straneh vzbuditi tako živo zanimanje in razvijati nato zgodbo tako napeto kakor ta znameniti Anglež. Prav posebno zanimanje bo gotovo vzbudilo še zlasti to delo. Opisuje nam znanstveno potovanje prof. Challengerja in tovarišev v srce Južne Amerike, v področje gornjega toka Amazone, kjer preiskujejo sredi neizmernih pragozdov ozemlje, na katerem žive še prazgodovinske pošasti. Že potovanje samo je popisano velezanimivo, a bivanje v kraljestvu prazgodovinskih nestvorov je risano z vprav neverjetno domišljijo, živahnostjo in barvitostjo. Sredi veleromantičnih doživljanj, čudovitih naključij, smrtnih nevarnosti in nečloveških naporov ter junaštev vstaja pred bravcem prazgodovinski svet s svojim živalstvom in rastlinstvom, kakor si ga predstavlja duhoviti pisatelj. Strašni dinosavri in pterodaktili, ogromne povodne kače in slične pošasti, hudobne človeške opice in jamski ljudje, vse to se vrsti kakor v filmu pred bravcem. Prevod je gladek in domač. Knjigo bo bralo tudi dijaštvo brezdvomno z velikim zanimanjem.

Družina. Mesečnik za zabavo in pouk. Gorica 1929. Leto I. Štev. 1.

Slovinci v Italiji imajo zopet svojo revijo, ki jo je dovolil sam ministrski predsednik Benito Mussolini, za kar so mu naši rojaki gotovo hvaležni. List izhaja pod uredništvom dr. Engelberta Besednjaka in

kot kaže prva številka, bo zavzemal odlično mesto v vrsti naših družinskih revij.

Vsebina 1. številke: Krišček trn (dr. Joža Lovrenčič), Kastaliki (J. Kaden-Bandrowski), Kovač Rošel (Fr. Jaklič), Mala bogoskateljica (P. Rosegger), Križeve nadloge (Sl. Savinšek), Moja ježa na Vezuv (Rado), Ob zatonu ruskega carizma (Tober), Stare priče (R. Bednarik). Med tem leposlovjem in poučnimi članki se vrstijo pesmi, ki sta jih prispevala V. Sejavac in Stanko. Nato sledijo še rubrike V nedeljo popoldne, Za hišo in dom ter Pisano polje z vzgojnimi, praktičnim in zabavnim drobižem.

Naslovno stran in posamezna zaglavja je opremil Tone Kralj.

List stane do konca tekočega leta za inozemstvo 20 lir in se naroča pri upravi »Družino« Gorica, via Mameli 5.

Pozivamo vse, ki se zanimajo za kulturno udejstvovanje naših rojakov v Italiji in ki zmorejo, naj se naroče na »Družino«.

Otvoritev partije. Doslej smo opazovali otvoritve damskega gambita, pri katerem hoče črni z močno protigrro v središču vzdržati enakovreden položaj. Danes bomo pogledali otvoritev, kjer črni opusti središče, s tem da vzame gambitnega kmeta in poskuša s postavitvijo svojih figur nadigrati belega.

1. d2—d4	d7—d5
2. c2—c4	e7—e6
3. Sg1—f3	Sg8—f6
4. Sb1—c3	d5×c4

Če hoče črni vzdržati s to potezo dobro pozicijo, mora zelo paziti na potek te varijante.

5. e2—e3	b7—b5
Branil osvojenega kmeta!	
6. a2—a4	

Beli hoče zrušiti neljubo vez.

- — b5—b4!
7. Sc3—a2! e7—e6
8. Lf1×c4 Sb8 d7

Črni hiti z razvojem figur.

9. 0—0 Lc8—b7
10. Dd1—e2 c6—c5!

Ta kmet mora hitro naprej, ker lahko na c6 ovira postavitev črnih figur in njih moč.

11. Tf1—d1 Dd8—b6
12. b2—b3 Lf8—e7
13. Lc1—b2 0—0

Ali nima črni dobre pozicije?

Rihard Reti je eden izmed velemejstrov, ki je znan po svoji globoki igri in fini kombinaciji. V turnirjih se je mnogokrat izkazal in edini dobil proti prvemu, tako proti Capablanci, ko je bil še nepremagljiv. Pokazati hočem njegovo lepo in kratko partijo, ki jo je dobil proti nekemu nasprotniku.

Beli: Reti Črni: Amater.

1. e2—c4 e7—e5
2. Sg1—f3 Sb8—c6
3. Sb1—c3 Lf8—c5
4. Sf3×e5 Sc6×e5
5. d2—d4 Lc5×d4
6. Dd1×d4 Dd8—f6
7. Sc3—b5! Ke8—d8

S katero potezo sedaj beli takoj odloči partijo?

Ko že toliko govorimo o damskem gambitu, bom bravcem tega koticčka gotovo ustregel, če priobčim znamenito partijo kraljevega gambita, ki se je igrala še preteklo stoletje med takratnima najmočnejšima igralcema Anderssenom in Kieseritzkim in je dobila radi krasnih kombinacij, kakršnih sedaj ne vidimo več, ime »nesmrtna partija«.

Beli: Črni:
1. e2—c4 e7—e5
2. f2—f4

S to potezo se začenja kraljevi gambit, ki je izrazito napadalna otvoritev in ima namen hitro otvoriti napad na črnega kralja, v nasprotju z damskim gambitom, ki najprej utrdi pozicijo belega in potem šele izvede napad.

3. Lf1—c4 e5×f4
4. Lc4×b5 b7—b5
5. Ke1—f1 Dd8—h4+
6. Sg1—f3 Sg8—f6
7. Sb1—c3 Dh4—h6
8. Sf3—h4 Sf6—h5
9. Sh4—f5 c7—c6
Dh6—g5

10. Th1—g1 c6—b5
11. g2—g4 Sh5—f6
12. h2—h4 Dg5—g6
13. h4—h5 Dg6—g5
14. dz—d3 Lf8—c5
15. Dd1—f3 Sf6—g8
16. Lc1×f4 Dg5—f6
17. Sc3—d5 Df6×b2

Črni misli, da je prebrodil težave in hoče belega izropati vseh figur, toda sedaj

18. Lf4—d6!

beli se ne ustraši izgube obeh stolpov, ker že vidi zmagonosno kombinacijo.

19. Kf1—e2 Lc5×g1
20. e4—e5! Db2×Ta1+

Uvod v zmago!

21. Sf5×g7+ Sb8—a6
22. Df3—f6+ Ke8—d8
Sg8×f6

Tudi dama ni več potrebna.

23. Ld6—e7 mat.

Rešitev problema št. 4.

V problemu se je zgodila neljuba pota. Kralj bi moral stati na b1 in ne na b2, ker iz tega položaja je partijo prav lahko zaključiti.

Rešitev problema št. 5.

- A. 1. S1—g3 Kf4×g3
2. Sf8—g6 Kg3—h3
3. Dc6—g2 mat.
B) 1. — — Kf4—g5
2. Kg1—f2 Kg5—h4 (f4)
3. Dc6—h6 (f6) mat.

Ostali dve rešitvi bodo znani.

Pravilno je rešil Leopold Govekar, Križe.

Drobne vesti.

Tekma Slovenija—Graz je končala z zmago Slovenije v razmerju 6:4.

V Karlovih Varih se vrši v kratkem velik turnir, ki se ga udeleži tudi dr. Vidmar.

Z Bogom in na Na svidenje!

Izmed malih rubrik je poleg Pomenkov našim naročnikom najbolj pogodu šahovska rubrika. Nadaljevali bomo z njo seveda tudi prihodnje leto. Povedati tudi smemo, da je obljubil sodelovanje spet g. B. Pleničar, ki ga poznate že vsi iz lanskega in predlanskega letnika in katerega je letos zadrževala bolezen, da ni mogel ničesar pripisovati. Zato: z Bogom in na veselo svidenje!

SKRB ZA ŠOLO.

Ti me mučiš neprestano, skrb za šolo!
 Noč in dan si zvesto z mano, skrb za šolo!
 Dražiš me, ko rad želodec bi napolnil
 zjutraj z juho si neslano, skrb za šolo!
 Kamor v krčmo zakajeno rad zahajam,
 mesto skrito ti je znano, skrb za šolo!
 Z mano siliš, kadar grem na promenado
 gledat deklic družbo zbrano, skrb za šolo!
 Pozno v noč me trapiš z ukom, da ga
 vtepam

v bučo si zatelebano, skrb za šolo!
 Iz nemirnega me zopet zbujaš spanja
 s svojo kruto šapo rano, skrb za šolo!
 Boš takrat iz krempljev svojih me pustila,
 ko učenje bo končano, skrb za šolo?!

Rešitev ugank v 8. številki.

Črkovnica,

Granada
 klepetavost
 kurivo
 smolika
 nadzornik

Neron, Atila, David.

Steber. Ime, Ren, Ana, Ito, rov, krt. Po sredi od vrha navzdol: Mentor.

Dopolnilna uganka. Ko si za narod pel in pil, opravil svoje si dolžnosti; kako bi srečen narod bil, ko to bi bilo mu zadosti.

Posetnica. Generalni vikar.

Prav so rešili: Fr. Modrinjak, Fr. Bohanec, Društvo Slomšek in Ivan Kenda (Steber) v Mariboru; Jan Lovro in Anton Turšič v Veržejju; Papler Vilko v Ljubljani (Steber in Dopolnilna uganka); Pfeifer Mirko, Plantev Silvo in Roža Vokač (Steber) v Celju. — Nagrado je dobil Fr. Modrinjak.

Ravnatelj K. H. brani V. razred III. drž. gimnazije v Ljubljani pred redukcijo. Narisal I. 1929. osmošolec Fr. Uršič.

Za sklep.

»Anda vu morje...« bi skoro pričel z znano pesmijo Pavla Stosa, spet smo ob koncu šolskega leta in s tem tudi ob koncu letošnjega letnika našega Mentorja.

Kopica načrtov se je motala in križala uredniku po glavi, ko je jeni zbiral gradivo za novi letnik. To mu je lebdelo še nejasno pred očmi,

ono spet se mu je črtalo popolnoma določno in ostro. Snoval je in zbiral, da bi bil list čim boljši, čim bolj tak, kakršen je potreben današnjemu slovenskemu dijaštvu.

Načrti so eno, to pa, kar je Mentor letos res prinesel, je drugo. Ne da bi rekel: Nič se ni uresničilo, kar je bilo v načrtu. Nekaj se je že, ali vendar ne vse tako, kakor je bilo zamišljeno. O vzrokih ne bom govoril. Najpoglavitejšega imate kar v rokah: Mentor je majhen in temu primerna je, bi rekli po tehniki, tudi njegova kapaciteta. To smo izrabili do zadnjega, več ni bilo mogoče.

Toda o tem, kar je kljub vsemu letos nudil list svojim naročnikom, moremo mirno trditi, da je dobra, zdrava duševna hrana. Urednik čuti prijetno dolžnost, da se ob sklepu letnika kar najbolj iskreno zahvali vsem sotrudnikom in prijateljem, ki so na kakršenkoli način podprli list. Bravci bodo našli med njimi stara in nova imena: Sempronij Tiro, ki se imenuje včasih tudi Quis ali Dbv. ali morda še kako drugače, Iv. Dolenc, M. Prezelj, J. K. Rejec, S. Kranjec, V. Bohinec, Fr. Miklavčič in mnogi drugi so s svojimi prispevki pripomogli, da je mogel list nuditi naročnikom toliko lepega. Urednik se jim v imenu naročnikov še enkrat prav iskreno zahvaljuje in jih obenem prav tako prosi, naj bi ostali listu enako naklonjeni tudi v bodoče.

Toliko o vsebini in uredništvu. Mnogo naročnikov pa želi, naj bi ob sklepu list spregovoril nekaj besed tudi upravnik in povedal, koliko ima list naročnikov in kaj so po svojem poklicu ali stanu. Upravnik je prijazen človek in je želji ustregel, četudi ne posebno rad. Te stvari so namreč svoje vrste tajnost, ki je upravnik iz različnih vzrokov ne izdaja rad. Toda Mentor je v primeri z drugimi listi v mnogočem izjema, pa naj bo še tu. Posebno dva vzroka silita na majhno poročilo: ozir na cenjene sotrudnike, ki bodo iz pregleda naročnikov lahko ugotovili, za koga so in za koga bodo še, upamo, pisali. To je za pisatelja važno, posebno z ozirom na dijake, kajti drugače mora povedati za ene, drugače za druge, ako hoče, da bo imelo njegovo pisanje kak uspeh. — Poročilo je pa važno tudi radi naročnikov, v prvi vrsti spet dijakov, da bodo videli, katere vrste zavodi so predvsem zastopani in kateri kraji so dali več naročnikov ko drugi. V tem pogledu je študiranje razpredelnice dijaških naročnikov posebno poučno. Poglejte n. pr. Celje in tamošnjo število naročnikov, posebno iz meščanske šole! Prekosilo je Maribor! Pa Murska Sobota, Št. Vid in nasprotno nizke številke pri nekaterih drugih krajih! Škoda, da radi nedostatnih podatkov nismo mogli sestaviti bolj podrobnega pregleda, tako višje gimnazije ločeno od nižjih in realk; enako fante zase in dekleta zase itd. (V Škofji Loki n. pr. so sama dekleta, prav tako večinoma v Ljubljani pod meščanskošolsko rubriko.)

Glede prve razpredelnice bi bilo omeniti visoko število duhovniških naročnikov, posebno še, ker smo duhovnike-profesorje (kakih 30) šteli med profesorje. To lepo število jasno govori, da slovenski duhovniki, kljub njih slabemu gmotnemu položaju, še vedno izmed vseh stanov najbolj požrtvovalno podpirajo dobro čtivo. Čast jim!

Tako bo, upamo, prinesel naslednji pregled nekaterim majhnim zadovoljenjem, drugim pa naj bi služil za pobudo pri nadaljnjem delu.

Splošna razpredelnica.

	Slovenija	Ostala Jugoslavija	Inozemstvo	Skupaj
Dijaki	1147	11	36	1194
Profesorji in učitelji	103	3	4	110
Duhovniki	229	5	20	254
Razni stanovi	158	12	3	173
Zavodi, organizacije, zamena	104	9	8	121
Skupaj	1741	40	71	1852

Razpredelnica dijaških naročnikov.

	Gimna- zije in realke	Učitelji- šča	Meščan- ske šole	Razne strokovne šole	Neugo- tovljeni zavodi	Skupaj
Celje	65	—	137	2	—	204
Kočevje	36	—	—	—	—	36
Kranj	32	—	—	—	2	34
Ljubljana	203	6	62	3	38	312
Maribor	111	10	16	—	5	142
Murska Sobota	155	—	—	—	—	155
Novo mesto	74	—	—	—	—	74
Ptuj	18	—	5	—	—	23
Škofja Loka	—	—	23	—	—	23
Št. Vid nad Ljubljano	63	—	2	—	—	65
Trbovlje	—	—	21	—	—	21
Tržič	—	—	27	—	—	27
Razni kraji v Sloveniji	8	—	17	—	1	26
Razni kraji v Jugoslaviji	10	1	—	4	—	15
Inozemstvo	32	—	—	2	3	37
Skupaj	807	17	310	11	49	1194

Vezava letošnjega letnika.

Kdor bi želel svoj letošnji letnik Mentorja dati vezati, naj ga pri-
nese ali pošlje v upravo (Ljubljana, Gradišče 4) do 1. junija t. l. Uprava
lista bo oskrbela skupno za vse došle izvode lično celoplatneno vezavo z
napisom na hrbtu in na čelni strani. Za vezavo se plača 20 dinarjev.

Razpis nagrad.

Uredništvo Mentorja razpisuje tri nagrade za primerne dijaške
prispevke, in sicer:

50 dinarjev za najboljšo lirično ali epično pesem;

50 dinarjev za najboljšo povestico ali črtico;

50 dinarjev za najboljši potopis (ne preobširen).

Vsi doneski naj se pošiljajo na uredništvo Mentorja, Ljubljana, Gra-
dišče 4, najkasneje do 1. septembra t. l. Rokopisi naj bodo označeni s pri-
pombo: Za nagrado. Pravi pišček naslov naj bo priložen rokopisu v po-
sebni zaprti kuverti.

Nagrajeni doneski bodo priobčeni v Mentorju prihodnjega leta. Tek-
movati smejo samo dijaki in dijakinje. Uredništvo želi, da bi se pisate-
ljevanja željno dijaštvo udeležilo te tekme v prav velikem številu.

Knjigarna
Nova Založba

**Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami**

r. z. z o. z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njili staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: **Podobe iz sanj** (Cankar), ali dramo **Kasijo** (Majcen), ali pesmi **Tristia ex Siberia** (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla **Literarna veda** (dr. Keleminova).

**Ljudska
posojilnica**

**reg. zadruga z neomej. zavezo
v LJUBLJANI**

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še **pred** vojno iz lastnih sredstev. Poleg **jamstva**, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z **neomejenim** jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 140 milijonov Din.

**Trgovske knjige in
šolski zvezki.**

Vedno v zalogi: glavne knjige, ameriški journali, štrace, spominske knjige, bloki, mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ulica št. 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

**TISKARNA
SLOVENIJA**

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

**IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH**

**ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.**

:: USTANOVLJENA LETA 1889. ::

Telefon šte. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vložnega denarja nad 300 milij. dinarjev
(1 milijarda in 200 milijonov kron).**

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica)

LJUBLJANA, Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun, in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljubljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar tu popolnoma varen.